

Kardinaal J. H. van Franckenberg, Aartsbisschop van Mechelen.

Wie de kerk van het dorp Rijsbergen binnentreedt, diens oog wordt aanstonds getrokken door eene zerk van ongewone grootte, die het graf dekt van een in de kerkelijke geschiedenis waarlijk groot en edel man. Uit den volksmond hoort men vaak deze plaats noemen het graf van den «heiligen kardinaal». Blijkbaar loopt de goê-gemeente te dezen opzichte de zaken wel wat vooruit, en spelen de vertellingen, die ouden van dagen ons mededeelen omtrent de geschiedenis van den kardinaal, hier een groote rol.

Het volgende moge dienen tot kennismaking met het dienstvolle leven van een priester, wiens gansch bestaan gewijd was aan de belangen der Roomsche kerk.

Joannes Henricus Graaf van Franckenberg en Schellendorff werd geboren te Gross-Glogau in het bisdom van Breslau (Silezië), op den 18^{en} September 1726. Van vaderszijde behoorde hij tot het doorluchtig geslacht der graven van Franckenberg, van moederskant tot het vermaarde huis der graven van Künburg, dat verschillende aartsbisschoppen aan Duitschland heeft geschonken.

Hij werd ten doop gehouden door den aartsbisschop van Praag, Ferdinand van Künburg.

Van zijne eerste jeugd af toonde hij een sterke neiging en tevens een bijzondere geschiktheid voor den geestelijken staat; en zijne ouders, welke zeer godvruchtige lieden waren, werkten de plannen, door hun veelbelovenden zoon reeds gekoesterd, in de hand, door hem toe te vertrouwen aan de paters Jezuïeten, die te Gross-Glogau een college hadden. Aldaar deed hij zijne lagere studiën tot de philosophie, welke hij aan de beroemde universiteit van Breslau bestudeerde.

De vlugge en bewonderenswaardige vooruitgang, dien hij zoowel in de wetenschappen als in godsvrucht maakte, deed den Prins-Bisschop van Breslau besluiten, hem overeenkomstig zijn verlangen de Mindere Orden toe te dienen, en hem te raden zich naar Rome te begeven, om daar aan het Duitsche College zijne studiën te voltooien.

De jeugdige Franckenberg kwam te Rome aan den 14^{en} September 1745 en vertrok er vijf jaren later, den 5^{en} September 1750, na priester te zijn gewijd op den 10^{en} Augustus 1749 en een doctoraat in de philosophie en theologie behaald te hebben.

Gedurende zijn verblijf aan het Duitsche College was hij voortdurend een voorbeeld geweest voor zijne medeleerlingen, voor zijne meesters een voorwerp van stichting en bewondering. Zijne stellingen over het kerkelijke recht had hij opgedragen aan Paus Benedictus XIV, en in tegenwoordigheid van dienzelfden Paus verdedigde hij ze in het Collegium Romanum. De gemakkelijkheden waarmee hij dit dispuut leidde, de veelomvattende wetenschap en het fijn vernuft, welke hij daarbij ontplooidde, troffen den Paus zoozeer dat, toen de jonge Franckenberg van den kansel kwam, de Paus hem tegemoet ging, hem omhelsde, en, terwijl hij zich tot de omstanders richtte, de profetische woorden sprak: « In dezen persoon zal de « Kerk eenmaal een groot man bezitten.»

Toen hij van Rome in zijn vaderland was teruggekeerd, koos de apostolische vicaris van Goritz, Graaf Altemps, hem tot zijn coadjutor, met wien hij de hooge geestelijke bedieningen gedurende drie jaren heeft waargenomen. Daar het klimaat dier landstreek echter nadeelig was voor zijn zwakke gezond-

heid, werd hij teruggeroepen en benoemd tot gemijterden deken van de kerk van de HH. Cosmas en Damianus te Praag.

De groote wijsheid en voorzichtigheid, die in elk zijner daden uitblonken, en de boeiende welsprekendheid in zijne sermoenen deden zijne verdiensten doordringen tot voor den keizerlijken troon.

Op 5 Januari 1759 overleed de kardinaal-aartsbisschop van Mechelen, Thomas Philippus de Boussu d'Alsace.

Al dadelijk viel voor dit hooge ambt, ondanks zijn jeugdigen leeftijd, het oog op Franckenberg. De vrome keizerin Maria-Theresia aarzelde daarom niet op aanraden van den aartsbisschop van Weenen, Christophorus Migazzi, Franckenberg reeds den 27^{en} Januari 1759 te benoemen voor den eersten bisschoppelijken zetel der Nederlanden.

Hij werd den 28^{en} Juni gepreconiseerd door Paus Clemens XIII, en den 15^{en} Juli door den zooeven genoemden Aartsbisschop in de keizerlijke kapel gewijd in de tegenwoordigheid van Keizer Frans I en zijne gemalin Maria Theresia. Op den dag zijner wijding werd hij mede benoemd tot Geheimraad van Staat en den 27^{en} September van hetzelfde jaar deed hij zijnen plechtigen intocht te Mechelen en nam bezit van zijnen zetel.

Van het eerste oogenblik af werkte de nieuwe bisschop met onvermoeiden ijver aan het heil der hem toevertrouwde kudde; niets lag hem nader aan het hart dan de zedelijke en godsdienstige opvoeding en vorming van de geestelijkheid en het volk. Zoo eenvoudig en matig hij was voor zich zelven, zoo milddadig was hij voor anderen.

Te midden van zijne drukke bezigheden toonde hij zich immer een vader der armen, aan wie hij jaarlijks voor niet minder dan 20.000 gl. uitdeelde. Verder spoorde hij zijne geestelijken aan tot matigheid en een zuiver leven, gaf van tijd tot tijd vaderlijke vermaningen aan de seminaristen, hield voor zijne geestelijken nu en dan latijnsche sermoenen in de St. Gudula te Brussel en op hooge kerkelijke feestdagen predikte hij met zulk een jeugdig vuur en onverdroten ijver in de Metropolitane kerk te Mechelen, dat iedereen zich beijverde deze sermoenen bij te wonen.

De glans zijner deugden en zijn vurige ijver voor de kerk

verwierven hem de eer van het purper : in het geheim consistorie van den 1^{en} Juni 1778 werd hij door Paus Pius VI tot kardinaal benoemd.

Ook nu nog ging hij in zijnen heiligen ijver voort. Hij bezocht arme zieken en ondersteunde hen door aalmoezen. Hij bezocht de gasthuizen van zijn bisdom, waar hij allerwegen troostwoorden sprak. Hij begaf zich zelfs in de gevangenissen, om den gevangenen moed in te spreken. Hij toonde zich bovendien een eerste kindervriend en volbracht zijne aartsbischoppelijke bedieningen met de meeste nauwgezetheid.

Maar de schoonste parel aan de kroon zijner verdiensten was zijn apostolische weerstand aan de goddelooze plannen van Maria Theresia's opvolger, Keizer Jozef II. Deze vorst immers vergreep zich op de onwaardigste wijze aan de rechten en vrijheden der oude Roomsche Kerk, vooral door het vernietigen der bisschoppelijke en het oprichten van algemeene seminaries. Aan de onwrikbare standvastigheid van kardinaal Franckenberg vooral was het te danken, dat de herhaalde pogingen der Oostenrijksche regeering mislukten : tot vier malen toe was het algemeen seminarie te Leuven geopend geworden, toen het eindelijk voor goed moest plaats maken voor de bisschoppelijke inrichting van vroeger. Paus Leo XII stelde daarom de houding van kardinaal Franckenberg ten voorbeeld aan de overige bisschoppen in de monarchie van Jozef II.

Toen bij decreet van 30 September 1795 België bij de Fransche republiek werd ingelijfd en de godsdienstvervolgung opnieuw ontvlamde, streed de onvermoeide grijsaard wederom met denzelfden moed dien hij vroeger tegenover Jozef II getoond had.

Bij gelegenheid dat men van hem den eed van haat aan het koningschap eischte, gaf hij andermaal een bewijs van moed en tevens van zekere toegevendheid in het antwoord, dat hij aan de Fransche regeering zond.

« De katholieke, Apostolieke, Roomsche godsdienst », zeide hij, « welke ik uit geheel mijn hart belijd en van welke ik « een der eerste bedienaars ben, verbiedt mij uitdrukkelijk « dezen eed te zweren, hetzij dat die haat betrekking hebbe op « den persoon eens konings, hetzij dat hij betrekking hebbe op « den staat van het koningschap. In den eersten zin moeten

« wij onzen naaste beminnen, al deed hij ons het grootste « kwaad. In den tweeden zin kan het koningschap, als zijnde « uit zichzelf goed en zelfs van God ingesteld, geen voor- « werp van haat zijn. Het is dan niet geoorloofd het een of « het ander te haten, zonder de grondregels van het Christen- « dom te verloochenen ; nog minder is het geoorloofd God tot « getuige te nemen van eene daad, die Hij ons gestreng ver- « biedt op eeuwige straffen.

« Deze onmogelijkheid waarin wij ons bevinden om te vol- « brengen wat men in deze omstandigheden van ons eischt, « kan op onze getrouwheid geen kwaad vermoeden doen val- « len : want ik hoop dat gij aan het gouvernement zult willen « te kennen geven, dat noch ik, noch iemand van mijne gees- « telijken, het minste bezwaar zal maken om aan de republiek, « desnoods zelfs onder eed, toe te zeggen, dat wij nooit recht- « streeks of zijdelings zullen medewerken tot het herstellen van « het koningschap en dat het gouvernement nooit inbreuken zal « behoeven te straffen van priesters, en zij de regeering niet « zullen tegenwerken, tenzij dan, wanneer de constitutie en de « wetten van het land niet zouden overeenkomen met de wet « Gods en de geboden van het Evangelie.

« Wij geven hiermee en zullen dit ook in 't vervolg doen « een duidelijk bewijs van onze onderwerping aan de macht « onder welke wij door Gods voorzienigheid gesteld zijn. De « Nederlandsche geestelijken lijden geduldig het verlies van alle « hunne goederen, en hebben zich zóó gedragen, dat men geen « gegronde klachten tegen hen heeft kunnen inbrengen.»

Dit doorslaand bewijs van onwrikbare standvastigheid was te veel voor het godsdienstloos bestuur van Frankrijk. Het Directoire te Parijs nam daarom den 10^{en} October 1797 het besluit den Kardinaal te verbannen.

Den 20^{en} October d. a. v. des morgens te vier uren kwam men hem met het genomen besluit in kennis stellen. Het luidde als volgt :

« Het Uitvoerend Directoire,

« Gehoord hebbende het verslag gedaan door den Minister der Algemeene Politie,

« In aanmerking nemende dat Joannes Henricus Francken- « berg, die zich aartsbisshop van Mechelen noemt, in het Dé-

« partement der Twee Nethen, geweigerd heeft, zoo in zijnen
« naam als in den naam der gewaande geestelijkheid, zich te
« voegen naar het 25e artikel der wet van 19 Fructidor, be-
« trekkelijk den eed, die door de bedienaars van den godsdienst
« moet gezworen worden,

« Overwegende dat zijne weigering steunt op eene leering,
« welke de grondslagen van alle burgerlijke samenleving om-
« verwerpt, wijl hij niet erkent de oppermacht van het volk en
« door zijn voorbeeld de priesters van zijn diocees tot opstand
« tegen de wetten aangespoord heeft,

« Besluit, uit kracht van het 24^e artikel der wet van 19
« Fructidor laatstleden :

« Artikel 1. De gezegde Joannes Henricus die zich aartsbis-
« schop van Mechelen noemt, zal aanstonds in hechtenis geno-
« men en vervoerd worden ;

« Art. 2. De zegels zullen gelegd worden op zijne papieren ;
« die welke eenige aandacht verdienen, zal men in beslag
« nemen en ter hand stellen aan den vrederechter van het
« arrondissement, die daarvan een inventaris zal opmaken en
« dien zal opzenden aan den minister van algemeene politie.

« De betrokken Minister is belast met de uitvoering van dit
« besluit.”

Na de voorlezing werd de kardinaal door gewapende soldaten
gevangen genomen en in zijn nachtgewaad in een gereed staand
rijtuig geplaatst, niet wetende waarheen men hem voeren zou,
mogelijk naar Cayenne of een der misdadigers-eilanden.

Met dit gewapend geleide kwam hij om 9 uur te Brussel
aan, waar men hem in een gebouw opsloot.

Door de doorstane ontbering werd kardinaal Franckenberg
ernstig ziek, zoodat hij niet verder kon vervoerd worden. Met
veel moeite kreeg men enkele dagen uitstel, maar reeds den
23^{en} October des nachts om 2 uren werd hij andermaal van
zijn bed gelicht en met geweld naar Leuven overgebracht,
terwijl men hem de grofste beleedigingen naar het hoofd
slingerde.

Aldus werd de eerbiedwaardige grijsaard over de grens ver-
voerd. Hij begaf zich vervolgens naar Kevelaar, waar hij door
de geestelijkheid en de bevolking hartelijk ontvangen werd ;
kwam den 31^{en} October te Emmerik aan en nam daar zijn

intrek in het klooster der Kruisheeren. Van hieruit bestuurd
hij zijn bisdom nog meer dan drie jaren ; stelde den vasten-
brief voor 1801 nog eigenhandig op, en nam daarin tevens af-
scheid van zijne kudde.

Hij bleef te Emmerik tot 22 Mei van dat jaar, toen hem op
bevel van den koning van Pruisen het verder verblijf in zijn
koninkrijk werd ontzegd. Franckenberg begaf zich daarna naar
Borckem, een stadje in het bisdom Munster, waar de Prins-
bisschop hem een waardig verblijf aanbood en hij nog menig-
maal bisschoppelijke bedieningen verrichtte.

Tengevolge echter van het Concordaat in 1801 tusschen
Paus Pius VII en de Fransche regeering gesloten, heeft hij
op verzoek van dien Paus zijne waardigheden neergelegd bij
het volgend schrijven :

« Door deze akte stel ik ongedwongen en vrij, volkomen en
« eenvoudig mijnen aartsbisschoppelijken en primatialen zetel
« van Mechelen in handen van den H. Vader den Paus Pius
« VII, oordeelende dat dit, volgens het wijze oordeel van Zijne
« Heiligheid, noodzakelijk is tot het welzijn van den godsdienst
« en de Kerk.

« Gedaan te Borckem den 20 November 1801.

« (get.) JOANNES HENRICUS KARDINAAL FRANCKENBERG. »

Maar ook hier vervolgden hem de haat en wraakzucht
zijner vijanden, en toen Westphalen door den koning van
Pruisen bij zijn rijk werd ingelijfd, verliet kardinaal Franken-
berg Borckem en kwam op 6 December te Breda, waar hij
gastvrijheid vond ten huize van den pastoor der parochie in
de Nieuwstraat, Adrianus van Dongen, die in Maart 1803 tot
de waardigheid van Apostolische Vicaris werd verheven.

Kardinaal Franckenberg heeft zijne ballingschap en zijn
rampspoed moedig doorstaan ; nooit kwam een enkele klacht
over zijne lippen, en de Pausen Pius VI en Pius VII heb-
ben dan ook meermalen zijne standvastigheid openlijk gepre-
zen. Laatstgenoemde heeft hem zelfs aangezocht zich in Rome
te vestigen, doch zijne hooge jaren en zwakke gezondheid lie-
ten deze verre reis niet meer toe.

Tijdens zijn verblijf te Breda heeft hij nog ongeveer 20.000

katholieken het vormsel toegediend en nog velen tot priester gewijd. (*) Zelfs van hier zou men hem verjaagd hebben, indien de eerste Consul, Napoleon Bonaparte, die zoowel de verheven deugden als den zielenadel van Franckenberg bewonderde, hem niet beschermd had.

Op den 8^{en} Juni 1804, gedurende het lof, werd hij door eene beroerte getroffen, en den 11^{en} dier maand des namiddags half 3 overleed hij zacht en kalm, in geur van heiligheid, ten huize en in de armen van den Apostolischen Vicaris, in den ouderdom van 78 jaren, beweend en bewonderd door zijne tijdgenooten als een onwrikbaren held en verdediger des geloofs door de macht van zijn woord en de grootheid zijner daden.

De kerk van Rijsbergen werd zijne laatste rustplaats. Deze kerk was de eerste die sedert de komst der Franschen hier te lande weder tot de uitoefening van den R. K. Godsdienst werd opengesteld.

Toen het lijk van den doorluchtigen kerkvoogd naar Rijsbergen vervoerd was, werd het aldaar, alvorens de teraardebestelling er van plaats had, neergezet ten huize van Mr Cornelis Floren, waar in tegenwoordigheid van het gemeentebestuur de kist geopend werd, ten einde verzekerd te zijn dat deze werkelijk het doode lichaam van den Kardinaal bevatte.

Van die kistopenening werd het volgend proces-verbaal opgemaakt.

« Pro Memorie.

« Voor Roverius van Hellemond en Hendrik Gommers, leden van het gemeente Bestuur van Rijsbergen, Landen van « Breda, departement van Brabant, in de Bataafsche Republiek, « compareerden den Heere Petrus Josephus Floren, Schouteth- « civiel van Rijsbergen, beneevens Peeter Hendrik Bouwens en « Jan Mensen medeleden uit het gemeentebestuur voormeld, « en tevens kerkerade en administrateurs van de Roomsche « Katholieke Kerkgemeente van Rijsbergen,

« Welke verklaarden waar en waarachtig te zijn dat zij lie- « den op donderdag den 14 dezer loopende maand Juny 1800

*) In de kerk van den H. Antonius van Padua, St. Janstraat te Breda, wordt nog een kazuifel van zilverlaken met in goud geborduurde bloemen en ornamenten in den stijl Lodewijk XIV bewaard, welke van kardinaal Franckenberg afkomstig is

« en vier, des namiddags de klokke half vier uren zijn gegaan « naar het huis van den heer en Mr Cornelis Floren, thans « Lid van het Departementaal Bestuur van Brabant alhier in « 't dorp te Rijsbergen en aldaar in eene kamer hebben ge- « zien en bevonden eene nieuwe doodskist, waar inne zo « gemeld was — was leggende het doode lichaam van Zijne « Eminentie Joannes Henricus Cardinaal van Franckenberg en « Schellendorff, Ridder van het grootkruis des ordens van den « heiligen Stephanus koning van Hongariën, Geheymraad van « Zijne keyserlijke en koninklijke apostolijke Majesteit, Eertijds « aartsbisschop van Mechelen en Primaat der Nederlanden, « Enz. Enz. Enz. hebben gemelden kist doen openen door « eenen smit alhier woonachtig met naame Joannes van Hel- « lemond. En hebben na het openen der kist bevonden dat « daarin was leggende het Doodte Lichaam van opgemelden « Zijne Eminentie, alsmede dat, uit beyde zijne oogen eenig « bloed is uitgelopen waarschijnlijk met het overbrengen van « Breda na Rijsbergen. En hebben de Comparanten na het « Lichaam gezien te hebben, de kist door genoemde J. v. « Hellemond wederom doen toemaken, gevende voor redenen « van welwetendheid hetgeene voorsz. staat waar en waarachtig « te zijn en hetzelfde des noods met solemne Eeden te « sterken."

« (Get.) P. J. Floren.

« P. H. Bouwens.

« J. Mensen.

« R. van Hellemond.

« H. Gommers. »

Nadat nu alles wat voor de teraardebestelling noodig kon geacht worden, zijn beslag had gekregen, werd de befaamde doode in de kerk, vóór het hoogaltaar, met vele bewijzen van eerbied en vereering begraven. De apostolische Vicaris A. van Dongen verrichtte de treurige plechtigheid, omringd van vele zijner geestelijken, die den dierbaren overledene als hun vader gevolgd waren.

Zijn bidprentje is van den volgende inhoud :

« Bid voor de ziel van zaliger

« Zijne Eminentie

« Joannes Henricus

« Cardinaal van Franckenberg en Schellendorff,
» Voorheen Aarts-Bisschop van Mechelen,
« en Primaat der Nederlanden, etc. etc. etc.

« Gebooren te Glogau in Silesien 18 Sept. 1726.
« Wordt benoemd tot Aarts-Bisschop 27 Jan. 1759.
« Aarts-Bisschop te Weenen ingewijd 15 Juli 1759.
« Wordt Geheim-Raad van Staat 15 Juli 1759.
« Ridder van 't Groot-Cruis van den H. Stephanus 6 Mei 1765.
« Cardinaal der H. R. Kerk 1 Juni 1778.
« Doemt de leering van 't Seminarie Generaal te Loven 26 Juni 1789.
« Weigert den beruchten Eed van Haat etc 22 Sept. 1797.
« Hierom gedeport. over den Rhijn 20 Oct. 1797.
« Doet afstand in handen van Pius VII 20 Nov. 1801.
« Te Breda aan geraaktheid overleden 11 Juni 1804.
« Wordt begraven te Rijsbergen 14 Juni 1804.
« Den plegtigen Uitvaart geschied te Breda 28 Juni 1804.
« In zijn leven heeft Hij het Huis des Heere onderschraagt,
« en in Zijne dagen heeft Hij den Tempel gesterkt: Hij heeft
« zorg voor Zijn Volk gedragen, en het van het verderf bevrijd: Hij is bij God en de menschen bemind geweest, en
« Zijne nagedagtenis is in Zegen.

« Eccl. 50 en 45.

« R. I. P. »

Te Mechelen waar zijne voorgangers en opvolgers allen begraven zijn, blijft nog steeds het Mausoleum open, waarin Frankenberg's lijk behoorde bijgezet te worden.

Vandaar dan ook, dat door het aartsbisdom van Mechelen pogingen zijn aangewend — vóór eenige jaren bracht zelfs Mgr. Goossens persoonlijk een bezoek aan het bewuste graf te Rijsbergen — om des Kardinaals overschot naar Mechelen te doen overbrengen.

Vooralsnog schijnt de geestelijkheid van het bisdom van Breda daarop echter niet te willen ingaan, en blijft Rijsbergen's kerk nog steeds in het bezit van 't overschot van den kardinaal.

Op den grafsteen leest men:

D. O. M.

Hic depositus est
Eminentissi de Reverendiss. Dominus
Joannes Henricus
à Franckenberg et Schellendorff,
S. R. E. Presbiter Cardinalis,
X Archiepisc. Mechliniensis,
Primas Belgii,
Cath. Fidei de disciplinæ ecclesiast.
Generosus Vindex.

Obiit exul Bredæ, in æd, vic. apost. III idus junii, A°
MDCCCIV, æt LXXVIII,

Magno sui relicto desiderio.

R. I. P.

Vertaald luidt dit grafschrift als volgt:

D. O. M.
Hier is bijgezet
Zijne Eminentie
Joannes Henricus
van Franckenberg en Schellendorff,
Kardinaal Priester
van de H. Roomsche Kerk
10de Aartsbisschop van Mechelen,
Primaat van België,
edele strijder
voor het Katholiek Geloof
en de Kerkelijke tucht.

Hij stierf als balling te Breda ten huize van den apostolischen vicaris den 11 Juni van het jaar 1804, in den ouderdom van 78 jaar, een groote leegte achterlatende.

R. I. P.

Naast de grafzerk van Kardinaal Franckenberg ligt in de middelgang nog een andere groote zerk, dekkende het graf van den Apostolischen Vicaris Adrianus van Dongen, van wien in bovenstaande levensbeschrijving van dien Kardinaal meermalen sprake is.

Het grafschrift luidt:

D. O. M.
Hic sepultus est
Reverendiss. Dnuss.

Adrianus van Dongen.
imus Vic. Apost. Bredanus
Obiit in Hoeven, 27. 9bris
A^o 1826. æt. 72. Vic. 23.
R. I. P.

Volge hier zijne korte levensschets.

Adrianus van Dongen werd den 30ⁿ Augustus 1754 op den Hout, gemeente Oosterhout, geboren. Na zijne gewone studiën gedaan te hebben, begaf hij zich naar de universiteit van Leuven, waar hij den cursus der philosophie volgde. Daarna trad hij in het Seminarie te Antwerpen, en werd daar den 19ⁿ December 1778 tot priester gewijd. Na eenige jaren als kapelaan te hebben doorgebracht, werd hij den 25ⁿ Augustus 1795 te Breda in de Nieuwstraat-parochie tot pastoor benoemd. Den 22ⁿ Maart 1803 verhief hem Paus Pius VII tot Apostolischen Vicaris van het in dat jaar opgerichte Vicariaat van Breda. Hij bleef echter tegelijk zijn pastoorschap waarnemen tot 1816. In dat jaar legde hij dit neer en vestigde zich op den huize «Bovendonk» te Hoeven, vroeger een buitenverblijf van den bisschop van Antwerpen en atkomstig van de Abdij van St. Bernard, thans het Groot Seminarie van het bisdom Breda.

De Vicaris van Dongen was een hoogst eenvoudig en voorzichtig man, en muntte vooral uit in gastvrijheid. Zijn huis, zoowel te Breda als te Hoeven, stond steeds voor iedereen open. Vandaar dan ook dat hij twee jaren ongeveer Kardinaal Franckenberg huisvestte. Hij was een vriend van eendracht, zocht in alles den vrede te bewaren, en wist in alle omstandigheden den keizer te geven wat des keizers, en aan God wat Godes was.

In die erg bewogen tijden, o.a. bij de herhaalde verwisseling van regeeringsvorm hier te lande, had hij met vele moeilijkheden te kampen, niet het minst in de jaren dat Nederland bij het Fransche keizerrijk was ingelijfd; maar die alle heeft hij overwonnen. En toen in 1823 de kleine seminaries werden gesloten, heeft hij met de andere kerkvoogden daartegen met kracht geprotesteerd, en had hij nog de voldoening, dat kort voor zijnen dood deze seminaries weer mochten geopend worden.

De vicaris overleed te Hoeven den 27ⁿ November 1826, nadat hij 23 jaren het vicariaat had waargenomen. Hij werd den 30ⁿ November d.a.v. met veel plechtigheid in de kerk te Rijsbergen ter aarde besteld, waar zijne assche rust naast die van zijnen vriend Kardinaal Franckenberg.

Zevenbergen,
Maart 1912.

J. W. A. GOMMERS.

*) Tal van bijzonderheden in dit opstel zijn ontleend aan «J. W. A. Gommers, Beschrijving van Rijsbergen,» uitgegeven door het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant.

Bibliographie Campinoise

(Suite)

ADDENDA ET CORRIGENDA.

- N° 4, au lieu de : 1902 — 1908, lisez : depuis 1912 jusqu'à nos jours.
 8, au lieu de : ces deux fascicules renferment, etc., lisez : ces deux fascicules renferment les rapports rédigés par M. F. Donnet des visites faites avec M. Van Leemputten aux diverses communes de la province. Le 5e fascicule a paru en 1911.
 15, au lieu de : Le Roy. Notitia, lisez : Notitia.
 au lieu de : exuuntur, lisez : eruuntur.
 au lieu de : Lammingani, lisez : Lamminganis.
 16c. **Oudheid en Kunst.** = Oudheid en Kunst. Tijdschrift van den geschied- en oudheidkundigen kring voor Brecht en omstreken.
 Brecht, L. Braeckmans, depuis 1905 ; in- 8 ; paraît chaque trimestre.
 20, ajoutez après : in- 8 : Bulletin des sommaires, depuis 1899.
 au lieu de : cette revue fut changée ; biffez ces mots, et faites en le n° 208.
 20c. **Bibliographie de Belgique.** Ministère des sciences et des arts. Bibliothèque royale.
 Bruxelles, G. Van Oest et Cie, depuis 1912.
 27, ajoutez après : Soc. libr. belge : O. Schepens, 1899 ; in- 8.
 37c. **Bibliographie des béguinages ;**
 ds : NIMAL H. **Les Béguinages.** (An. Soc. Archéol. Nivelles, t. IX, 1908, 1re livr. appendice).
 37d. **Bibliographie de la dentelle ;** ds : VAN OVERLOOP E. Op. cit. n° 528.
 48c. CORNELISSEN J. **Sporen van Germaansch heidendom in de volkstaal ;**
 ds : **Taxandria**, 1909, p. 79-83.
 58, au lieu de : 1860, lisez : 1869.
 62, au lieu de : covent, lisez : couvent.
 au lieu de : 4e 3, lisez : 4e s.
 65, au lieu de : sihillographique, lisez : sigillographique.

— 207 —

- 67, au lieu de : 67. Oude zegels, lisez : 67. Id. Oude zegels.
 72, au lieu de : comité, lisez : comté.
 76, au lieu de : Jurisprudentiæ, lisez : Jurisprudentia.
 85, au lieu de : n. 5, lisez : n° 5.
 86c. F. W. **De Bisschoppen van Antwerpen en hunne wapenschilden ;**
 ds : **De Vlaamsche School**, 1869 ; ill.
 89, à la fin, lisez : Cfr. aussi, **La vie diocésaine.**
 90c. L. VAN DER ESSEN. **Etude critique et littéraire sur les vitæ des saints mérovingiens de l'ancienne Belgique.** Louvain-Paris, 1907 ; in- 8.
 Excellentes biographies des saints de la Taxandrie : S. Lambert, S. Hubert, S. Domitien, S. Eloi, S. Amand, S. Bavon, Ste Dymphne, S. Willibrord.
 97c. VERSCHUEREN A. F. **Eenige voorname mannen der Kempen.**
 Turnhout, Jacobs-Brosens, 1911 ; in- 8. portr.
 Biographies de Mgr Pelckmans, Mgr. Bax, P. Deneff, R. Snieders.
 98c. WILS J. **La Congrégation des théologiens campinois de l'ancienne université de Louvain ;**
 ds : **Analectes**, t. XXXI, 1905, 76 p.
 100c. ARENDONCK, DANIEL d' ; Recollet-Martyr ; d' Arendonck ;
 ds : F. BARNABÉ BRABANT. **Les Frères-mineurs à Wavre.** Taminés, 1904. — **Palmier séraphique**, VI.
 101, ajoutez : Notice de M. WAUTERS, dans son ouvrage : **Inventaire des cartulaires et autres registres faisant partie des anciennes archives de Bruxelles**, pp. 9-22. (Bruxelles, 1894 ; gr in- 8.)
 102c. BAX, JACQUES, vicaire apostolique ; de Weelde ;
 ds : VERSCHUEREN. Op. cit. n° 97c.
 103, ajoutez : CATH. BEERSMANS, door M. HORN, met 5 illust ;
 ds : **Graauw's Nederlandsche geillustreerde Keurbibliotheek**, t. IX.
 115c. DE BACKER FRANÇOIS JOSEPH, peintre ; de Gheel ;
 ds : **De Vlaamsche School**, 1873, p. 73.
 118, ajoutez : op. cit. n° 97c.
 118c. DENIS PHILIPPE, musicien ; de Turnhout.
 ds : E. VAN DER STRAETEN. **Les musiciens néerlandais en Italie, du XIVe au XIXe siècle.** Bruxelles, G. A. van Trigt, 1882 ; in- 8, p. 485-486.
 119, ajoutez : Nécrologie ; ds : **De Vlaamsche School**, 1876, p. 89-90.
 121, ajoutez : L. VAN DER ESSEN. Op. cit. n° 90c, p. 313-320. (Excellente bibliographie en note).
 140, ajoutez : **Biographie nationale — Annales soc. archéol. Namur**, t. XVIII.
 144, au lieu de : Mi hel, lisez : Michel.
 147, ajoutez : ID. Nécrologie ; ds : **Inscript. fun. et monum. de la prov. d' Anvers**, t. III, p. LII-LV. — Id. ; ds : **De Vlaamsche School**, 1873, p. 170.
 148, ajoutez : J. V. N. **De Lemmensschool te Mechelen**, ds : **Dietsche Warande en Belfort**, 1906, p. 585-591.
 151, au lieu de : Luycx, lisez : Loycx.
 154, ajoutez : **Oudheid en Kunst**, 1911.
 158, ajoutez : **De Vlaamsche School**, 1865, p. 65-66. — **Chronique des Beaux-Arts**, 20 mai 1886. — **The illustrated London News**, juillet 1888. — **De Vlaamsche Kunstbode**, avril 1900.

- 161, ajoutez : **L'Ettendard de S. François et de S. Antoine**, 1904, Sept. — VER-SCHUEREN. Op. cit. n° 97c.
- 167c. SANDELING, JEAN, JACQUES, instituteur ; de Brecht ;
ds : **De Vlaamsche School**, 1863 ; p. 192—193 ; portr.
- 168c. SCHELLENS, HENRI MARTIN, écrivain ecclésiastique ; de Vieux-Turnhout ;
ds : **Bibliographie Nationale**, t. III.
- 169, ajoutez : PAQUOT, t. IV. — Jöcher. **Gelerthen Lexicon**. — F. VAN DER HAEGHEN. **Bibliotheca belgica**.
- 173, ajoutez : EDW. DIE VLAMINC. **Levensschets van Dr Jan Renier Snieders** ;
ds : **Jong Vlaanderen**, 1891, n° 1. — VERSCHUEREN. Op. cit. n° 97c. —
Compte rendu des fêtes du centenaire de R. Snieders ; ds : **Journaux locaux de Turnhout**, octobre 1912. — **Ons Volk Ontwaakt**, 12 octobre 1912.
- 174, ajoutez : DELVENNE. **Biographie du royaume des Pays-Bas**. — PIRON. **Levensbeschrijving**. — **Bulletin du bibliophile belge**, t. XII, p. 375. — AD. QUE-TELET. **Histoire des sciences mathématiques**. (Bruxelles, 1864). — SERRURE. **Vaderlandsch Museum**, t. IV, p. 271.
- 175, ajoutez : **Bibliographie nationale**, t. III.
- 176, ajoutez : **Bibliographie nationale**, t. III.
- 182, ajoutez : J. WOUTERSZ. **Antwerpsche Parnas der XVIe en XVIIe eeuwen**. II. **Lieven van Brecht** ; ds : **De Vlaamsche School**, t. V, 1859, p. 187.
- 186, ajoutez : F. DONNET. **Notice biographique et bibliographique sur J. Van der Sanden** ; ds : **Taxandria**, 1909, p. 148-170.
- 207, ajoutez : L. VAN DER ESSEN. Op. cit. n° 90c, p. 231-237.
- 210, ajoutez : L. VAN DER ESSEN. Op. cit. n° 90c, p. 427-436. — ID. **De H. Willibrordus en zijne levensbeschrijvingen** ; ds : **Geschiedkundige bladen**, t. II, 1905, p. 371-387. — A. PONCELET. **Le Testament de S. Willibrord** ; ds : **Analecta Bollandiana**, t. XXV, 1906, p. 163-174.
- 211c. ZIESEL GEORGES FREDERIC, peintre ; d'Hoogstraeten ; ds : **Catalogue du musée d'Anvers**, 1857 ; supplément, 1863, p. 168-169. — P. GENARD. **De bloem-schilder Georg. Frederik Ziesel** ; ds : **De Vlaamsche School**, t. VII, 1860, p. 82.
- 216 c. DE STEIN D'ALTENSTEIN. **Annuaire de la noblesse de Belgique**. Bruxelles, depuis 1847 ; in-12.
- 223, ajoutez : JEAN GEVAERTS et GASPARD GEVAERTS ; ds : DIERCXSENS. Op. cit. n° 1450, t. VIII, p. 160 et p. 377. — **Annales Anvers**, t. XLIX, 1896, p. 397-399.
- 225, ajoutez : ID. J. DE FIERLANT ; ds : **Taxandria**, 1910, p. 141. — NICOLAS MARTIN FIERLANTS ; ds : F. DONNET. **Het Jonstich versaem der Violieren**. Antwerpen, 1907 ; p. 353.
- 227, ajoutez : J. E. JANSEN. **Le Comte H. de Merode Westerloo** ; ds : **Taxandria**, 1909, p. 191-199 ; ill. — **Bibliotheca selectissima marchionis de Westerloo**. Bruxelles. 1734 ; in-8 ; catalogue.
- 228, ajoutez : **Geslacht-Rekening der doorluchtigste vorsten van Nassau**, door M. SMALLEGANGE. Amsterdam, Jan Ten Hoorn, 1690 ; in-8, ill.
- 234, au lieu de : Anvers, t. III, lisez : **Ann. Anvers**, t. III.
- 243, au lieu de : Bieberstein — de Roye de Wichem, lisez : de Bieberstein, de Roye de Wichem.

- 246, au lieu de : t. I, lisez : t. L.
- 246c. DE BOSSCHERE J. **La sculpture anversoise aux XVe et XVIe siècles**. Bruxelles, G. Van Oest en Cie, 1909 ; in-8, ill.
- Intéressant pour Herenthals, Tongerlo, Hulshout, Hoogstraeten, Gheel.
- 258, ajoutez : Les églises décrites dans les fascicules 3, 4, 5, (1911), sont mentionnées ci-après dans la bibliographie de leurs communes respectives.
- 261c. JANSEN J. E. **De oude kunst in de Kempen** ; ds : **Taxandria**, 1909, 54 p., ill.
- 261d. ID. **Een Kempisch Museum** ; ds : **Taxandria**, 1912, p. 7-16 ; ill.
- 273c. STROOBANT L. **Notes sur la Taxandrie, la Mansuarie, Rijen et Strijen** ; ds : **Annales de la Féd. archéol. et hist. de Belg.** Malines, 1911, p. 453-465. — **Taxandria**, 1912, p. 18-28.
- ID. **Le Cimetière mérovingien de Brecht** ; ds : **Ibidem**, p. 775-787.
- 281c. **Catalogue de l'exposition des anciens métiers d'art malinois, d'art religieux de la province d'Anvers et de folklore local**. Malines, H. Dierickx-Beke fils, 1911 ; in-8. — Dr G. VAN DOORSLAER. **L'enseignement de l'exposition d'art ancien de Malines en 1915** ; ds : **Ann. Anvers**, t. LXIV, 1912, p. 367, ill.
- 285, au lieu de : Faes d'Hoogstraeten, lisez : Faes, de Meir.
- 293c. N. DE MEVERGNIES. **Cœurs et cerveaux campinois** ; ds : **La Revue Générale**, N° 3, 1911, p. 361. Zoersel-Wecheldersande.
- 295c. FLEERACKERS E. **Reineke Vos in de Kempen**. Turnhout, J. Splichal, 1910 ; pet. in-4 ; vers.
- 305c. **Onze Dageraad**. Letterkundige bijdragen uitgegeven door «De Jonge Taalvrienden». Herenthals, V. J. Du Moulin, 1876 ; in-8. — ID. 1879 ; in-8.
- 320c. VAN RUCKELINGEN L. **Een koning in de Kempen**.
ID. **Mijne Kempische reistogtjes** ; ds : **De Vlaamsche School**, 1855, p. 16.
- 320c. VILBORT J. **Nouvelles campinoises**. Paris, G. Carpentier, 1877 ; in-12.
- 324c. WILMET L. **La bruyère en fleur**. Paris. — Roulers, 1910 ; in-8 ; ill.
- 330c. **Factionael liedeken der «Heijbloemkens van Turnhout»** ; ds : A. GOOVAERTS. **Liederen en andere gedichten gemaakt ter gelegenheid van het Landjuweel van Antwerpen in 1561**. Antwerpen, J. E. Buschman, 1892 ; in-4.
- 330d. PEETERS TH. **Oude Vlaamsche Kempische liederen** ; ds : **Taxandria**, 1910. — ID. **Oude Kempische liederen en dansen** ; ds : **Annales de la Féd. archéol. et hist. de Belg.** Malines, 1911 ; p. 467-505.
- 330e. ROBSON S. J. **Marsch van Turnhout. 1789**. ds : **Taxandria**, 1908, p. 124-128.
- 333c. CLAES W. **Iets over Kempische familienamen** ; ds : **Taxandria**, 1912, p. 32-36.
- 334, après ce n°, au lieu de : n° 235, lisez : 335.
- 335c. CORNELISSEN. **Versions de la Campine Anversoise** ; ds : **Revue des traditions populaires**, t. VI, 1891, n° 6.
- 373, au lieu de : Tafcreelen, lisez : Tafereelen.
- 376c. SEFFEN C. **Aanteekeningen over de melaetschen** ; ds : **De Vlaamsche School**, t. IV, 1858, p. 49, 66. — **Taxandria**, 1906-1907, n° 3-4.
- 376d. WILLEMS. **Calamités en Campine** ; ds : **Mengelingen van historisch-vaderlandschen inhoud**, p. 255. Op. cit. n° 466.
- 377c. VAN EVEN. **Het Landjuweel**. Op. cit. n° 319. Intéressant pour Turnhout et Herenthals.
- 406, au lieu de : Anquitates, lisez : Antiquitates.
- 412c. JANSEN J. E. **Het arrondissement Turnhout**. Beknopt overzicht en kleine kunstwandeling door Turnhout en omstreken ; ds : **Taxandria**, 1911, p. 1-49 ; ill.

- 442c. STROOBANT L. Op. cit. n° 273c.
- 444c. VAN DEN BOSSCHE F. *La Campine* ; ds : *Notre Pays*, 1905, n° 3, p. 177-187 ; ill. — E. L. de Taeye. Id. ds : *La Belgique illustrée*, t. I. p. 537-543.
- 494c. JANSSEN J. E. *De kantvervaardiging in Turnhout* ; ds : *Taxandria*, p. 119-181 ; ill.
- 506c. PUTZEYS F., PUTZEYS E., RUTOT A. *Alimentation en eau potable de la basse-Belgique et du bassin houiller de la Campine*. Bruxelles, Hayez, 1909 ; in-4 ; ill.
- 526c. VAN HEURCKE. et BOEKENOOGEN G. J. *Histoire de l'Imagerie populaire flamande, de ses rapports avec les imageries étrangères*. Bruxelles, Van Oest et Cie, 1910 ; in-4 ; ill.
- Très intéressant pour Turnhout, où cette industrie était jadis très florissante.
- 526d. ID. *L'imagerie populaire de Turnhout* ; ds : *Annales Anvers*, t. LXIV, 1912, p. 305-332, et *Taxandria*, 1912.
- 527c. VAN DER VEKEN J. en KEMPENEERS L. *Modelpachthof voor de streek der Kempen*. Leuven, P. Rega-Pardon, 1911 ; in-8. ill.
- 528, au lieu de : Van Overloop G., lisez : Van Overloop E.
- 531c. VLIEBERGH E. *De Kempen in de 19e en in 't begin der 20e eeuw*. Iper, Callewaert-De Meulenaere, 1908 ; in-8.
- 533c. *La Campine et la Hesbaye* ; ds : E. De LAVELEYE. *Essai sur l'économie rurale de la Belgique*. Paris, Libr. intern. A. Lacroix et Cie, 1875 ; in-12. — KUMMER. *Défrichement des bruyères de la Campine*. — KERKHOVE. *Défrichement de la Campine*. — KICKX. *Promenade dans la Campine*. — M. DELACROIX. *Défrichement des terrains incultes dans la Campine belge*. Imprimerie impériale, 1860.
- 569c. ADRIAENSEN E. *Extrait de l'inventaire des archives de S. A. S. le prince de Salm-Salm, concernant le duché d'Hoogstraeten, qui se trouvent au château d'Anholt*. (Westphalie Prussienne) ; ds : *Oudheid en Kunst*, 1907, p. 49-68.
- 573c. *Donations à St. Willibrord dans la Campine* ; ds : PARDESSUS. *Diplomata*, t. II, p. 265 et 291, 280, 263, 254, 254 et 289.
- 576c. *Inventaires des archives de l'abbaye de Tongerlo*. Op. cit. n° 1354.
- 579, lieu de : serv r, lisez : servir.
- 588, ajoutez : Le 5e fascicule a paru en 1911.
- 602, au lieu de : que, lisez : quæ.
- au lieu de : feurunt, lisez : fuerunt.
- au lieu de : 1909, lisez : jusqu'à nos jours.
- 604, au lieu de : Turnhout, lisez : Turnhout.
- 605, au lieu de : Synodornm, lisez : Synodorum.
- au lieu de : Mechlinæ, lisez : Mechliniæ.
- 636, au lieu de : Bruxelles. 1828, lisez : Bruxelles, Simon, 1828.
- 650, au lieu de : 1903 1904, lisez : 1903—1904.
- 715c. *Schoutens. Maria's Antwerpen*, p. 49.
- 723c. LAENEN J. *Documents concernant la paroisse de Desschel*, ds : *Analectes*, t. XXXV, 1909, p. 417, 432.
- 722c. *Schoutens. Maria's Antwerpen*, p. 72.
- 726c. J. E. J. Mgr. Paaps, de Poppel ; ds : *Taxandria*, 1909, p. 259.
- 735c. GOETSCHALCKX. *Bijdragen*, 1911, p. 300. Ravels.
750. *Schoutens. Maria's Antwerpen*, p. 142.
- 755c. L. STROOBANT. *Légendes de Weelde* ; ds : *Taxandria*, 1910, p. 181-189.

- 777c. SCHOUTENS. *Maria's Antwerpen*, p. 69.
- 777d. SPILCHAL J. *Het vaandel, de zilveren platen en schilden van St. Barbara gilde te Casterlé* ; ds : *Taxandria*, 1908, p. 167-169.
- 780c. DONNET F. *Eglise et obj. d'art* ; ds : *Inventaire obj. d'art*, 5e fasc. p. 830-841.
- 785c. *Inscriptions funér. et monum. de la prov. d'Anvers*. Canton d'Herenthals.
789. NELIS H. *Les archives des prieurés de Val St Martin. à Louvain, et de Trône. — Notre-Dame, près de Grobbendonck* ; ds : *Revue des Bibliothèques et des archives de Belgique*, I, 1903, p. 73-88.
- 789c. STROOBANT L. *Bracelets de l'âge du bronze trouvés à Grobbendonck* ; ds : *Taxandria*, 1908, p. 129-132 ; ill.
- 791, au lieu de : Vita S. Begga ducissa... Lovanii 1931, lisez : Vita S. Beggæ ducissæ... Lovanii 1631.
- 792c. *Bonnifantes à Herenthals* ; ds : KIECKENS. *Pierre de Thimo. Annales Anvers* t. XLIX, — L, 1896-1897, p. 447, 465, p. 112, 115.
802. *Schoutens. Maria's Antwerpen*, p. 89.
- 803c. N° à placer devant : — Doyenné d'Herenthals.
804. *Chapellenie des SS. Michel et Gudule* ; ds : KIECKENS. *Pierre à Thimo. Annales Anvers*, t. XLIX, p. 465, 478, 486, 490.
811. GOETSCHALCKX. *Oorkondenboek van 't Gasthuis van Herenthals* ; ds : *Taxandria*, 1910, p. 56 et 70.
821. VAN EVEN E. Op. cit. n° 319.
835. *Schoutens. Maria's Antwerpen*, p. 96.
- 842c. *Schoutens. Maria's Antwerpen*, p. 97.
848. WICHMANS A. *Brabantia Mariana*, etc. à insérer au n° 870.
- 853, au lieu de : 653, lisez : 853.
- 868c. STROOBANT L. *Découverte d'urnes cinéraires à Oolen* ; ds : *Taxandria*, 1909, p. 84-89.
- 845c. *Schoutens. Maria's Antwerpen*, p. 106.
850. *Schoutens. Maria's Antwerpen*, p. 128.
870. Cfr. N° 848.
- 886c. *Schoutens. Maria's Antwerpen*, p. 150.
- 893c. VAN OLMEN J. A. *Twee «Straatbrieven» van Vorsselaer* ; ds : *Oudheid en Kunst*, 1910, p. 1-6.
- ID. *Aanteekeningen over Vorsselaer* ; ds : *Ibidem*, 1910, p. 30.
- ID. *De Fransche Omwenteling te Vorsselaer* ; ds : *Ibidem*, 1909, p. 65.
- ID. *De keuren van Vorsselaer* ; ds : *Taxandria*, 1910, p. 35-49.
- 890c. J. E. J. *Comte van de Werve* ; ds : *Taxandria*, 1911, p. 114.
- 900c. GOETSCHALCKX. *Bijdragen*, 1911, p. 292.
- 904c. STROOBANT L. *Les nécropoles à incinération de Baerle-Duc et Baerle-Nassau* ; ds : *Taxandria*, 1909, p. 137-147.
- 906, au lieu de : Anholt, lisez : Anholt.
- au lieu de : p. 47, lisez : 49.
- 907, ajoutez : *Kempisch Museum*, 1892, N° 2.
- 971c. STROOBANT L. *Découverte d'une villa romaine à Merxplas* ; ds : *Bull. de l'Acad. roy. d'Archéol.*, 1912, p. 59-68. — ds : *Taxandria*, 1911, p. 232.
972. *Schoutens. Maria's Antwerpen*, p. 125.
- 997c. GOETSCHALCKX. *Bijdragen*, 1911, p. 294.

- 997c. DONNET F. *Eglise et obj. d'art d'Achterbosch*; ds: *Inventaire Obj. d'art.* 5e fasc., p. 618.
 1018, au lieu de: No 1585, lisez: A° 1585.
 1028, au lieu de: 97 100, lisez: 97—100.
 1036, au lieu de: p. 381—385, lisez: p. 381—385.
 1039, au lieu de: 396 pp. 152 pp., lisez: 396 pp. ÷ 152 pp.
 1058, au lieu de: 1 s docteurs, lisez: les docteurs.
 1064c. Gheel. Staatskolonie voor de vrije gezinsverpleging van gemoeds- en geesteskranken. (Antwerpen, J. E. Buschman, 1910); obl. ill.
 1078c. Dr. PEETERS. L'assistance familiale à Gheel et son influence sur la population de cette commune.
 Turnhout, J. Splichal, s. d.; in-8. 33 pp.
 1085c. SCHOUTENS S. *Maria's Antwerpen*, p. 83.
 1099c. J. E. J. Jongenelen, curé de Meerhout; ds: *Taxandria*, 1909, p. 254.
 1118c. Ginderbuiten. Chapelle de S. Charles Borromée. ds: DONNET F. *Inventaire obj. d'art.*, 5e fasc., p. 754-757; ill.
 1136c. DONNET F. *Eglise et obj. d'art*; ds: *Inventaire obj. d'art.*, 5e fasc., p. 798-807.
 1245, au lieu de: epoques ante romaines; romaines et franques, lisez: ante romaine, romaine et franque.
 1247. L. B. E. Glénisson; ds: *Taxandria*, 1911, p. 115. — L. B. G. Van Pelt; ds: *Ibid*, 1911, p. 245.
 1254. JANSEN J. E. *De kantvervaardiging in Turnhout*; ds: *Taxandria*, 1911, p. 119-181; ill. — VAN HEURCK E. *L'imagerie populaire de Turnhout*. Op. cit. No 526c.
 1265. DONNET F. *Eglise et Obj. d'art*; ds: *Inventaire Obj. d'art*, 5e fasc., p. 648, 667; ill. — JANSEN J. E. *Drieluik der H. Agatha*; ds: *Taxandria*, 1916, p. 263-272; ill. — *Chapelle St-Thibaud* (Théobalduskapel); ds: JANSEN J. E. Op. cit. No 1268. — SCHOUTENS. *Maria's Antwerpen*, p. 157-160. — *Eglise du S. Cœur*; ds: JANSEN J. E. *Turnhout in het verleden en heden*, t. II.
 1268. VERSCHUEREN A. F. *Het Kerkelijk Turnhout*. Turnhout, J. Splichal, 1911; in-8.
 1285c. CH. V. *Legende der klok van Oud-Turnhout*, ds: *Taxandria*, 1911.
 1295c. JANSEN J. E. *De gilde van St-Sebastiaan te Zevendonck*; ds: *Taxandria*, 1909, p. 39-53.
 1295c. DONNET F. *Eglise et Obj. d'art*; ds: *Inventaire des Obj. d'art*, 5e fasc. p. 776-780.
 1295d. *Bulletins des commissions royales d'art et d'archéologie. 1872.*
 1295E. SCHOUTENS S. *Maria's Antwerpen*. Aalst, De Seyn-Verhougstraete, 1905; in-8; p. 161.
 1338. J. DE BOSSCHERE. Op. cit. No 246c, p. 95.
 1344, au lieu de: p. 130—122, lisez: p. 130—132.
 1377, au lieu de: 1884, lisez: 1904.
 1389, au lieu de: Louvain, Fonteyn, 18, lisez: 1895.
 1402, au lieu de: Keurbode, lisez: Keurboek.
 au lieu de: pp. 113, 116, lisez: 165, 229.
 1411c. SCHOUTENS. *Maria's Antwerpen*, p. 151.
 1415c. SCHOUTENS. *Maria's Antwerpen*, p. 162.
 1454, ajoutez: 167c.

- 1458c. GEVELERS L. A. *Tongerloo's pachthoven in Brecht en omstreken*; ds: *Oudheid en Kunst*, 1911, III—IV; 1912, III.
 1462c. HENDRICKX J. *De herwijding der St. Michielskerk te Brecht in 1610*; ds: *Oudheid en Kunst*, 1910, p. 33—49.
 1474c. MICHIJSEN JOSEPH HENDRIK;
 ds: *Oudheid en Kunst*, 1912, p. 1—11; portr.
 1476c. *Nécropole Brecht*;
 ds: *Oudheid en Kunst*, depuis 1911; — ds. *Taxandria*, 1912, p. 37—50.
 1480c. DONNET F. *Eglise et obj. d'art.*;
 ds: *Inventaire Obj. d'art.*, 5e fasc., p. 714-719.
 1483c. SANTER J. *Een priester martelaar of levens- en lijdensschets van den eerbiedwaardigen Petrus Janssens van Calmpthout*. Brecht, L. Braeckmans, 1910; in-8. — F. AUG. WICHMANS. *Rosa candida et rubicunda*. Id. est V. Petrus Calmpthoutanus. Can. Norbert. Martyrio a Geusiis interemptus anno 1572. Antverpiæ. 1625; in-8.
 1488c. *Het St. Jorisgilde te Calmpthout*;
 ds: *Oudheid en Kunst*, 1910, p. 17-29.
 1496c. DONNET F. *Eglise et obj. d'art*;
 ds: *Inventaire Obj. d'art.*, 4^e fasc., p. 486.
 1497, au lieu de: A. Harou, etc. au no 1497; ajoutez et lisez le au no 1498.
 1499c. DONNET F. *Eglise et obj. d'art*;
 ds: *Inventaire Obj. d'art.*, 4^e fasc., p. 584.
 1517, au lieu de: p. 208—11, lisez: p. 208—211.
 1527c, ajoutez: 1911, p. 27—28.
 1544c. LES TRAPPISTES AU CONGO; cfr. *Revue du Congo*.
 1548c. SCHOUTENS. *Maria's Antwerpen*, p. 167.
 1559c. SCHOUTENS. *Maria's Antwerpen*, p. 172.
 1562, au lieu de: Le Potttevin, lisez: Le Poittevin.
 1563c. *Eglise et obj. d'art*;
 ds: DONNET F. *Inventaire Obj. d'art.*, 5^e fasc., p. 768—775.
 1585c. SCHOUTENS. *Maria's Antwerpen*, p. 84—85.
 1586, p. 57, au lieu de: Koninklijke Akademie, lisez: Koninklijke.
 Ibidem, au lieu de: Guetendaël, lisez: Suetendaël.
 1589c. DONNET F. *Eglise et obj. d'art*;
 ds: *Inventaire Obj. d'art.*, 5^e fasc., p. 758—767; ill.
 1598c. SCHOUTENS. *Maria's Antwerpen*, p. 134—238.
 1606c. SCHOUTENS. *Maria's Antwerpen*, p. 169.
 1618, ajoutez: Antwerpen, Janssens, 1898; in-8.
 1634c. SCHOUTENS. *Maria's Antwerpen*, p. 133.
 1635c. *Eglise et obj. d'art*;
 ds: DONNET F. *Inventaire Obj. d'art*, 5^e fasc., p. 630—637; ill.
 1644c. *Eglise et obj. d'art*;
 ds: DONNET F. *Inventaire Obj. d'art*, 5^e fasc., p. 638—647; ill.
 1651c. DONNET F. *Eglise et obj. d'art*;
 ds: *Inventaire Obj. d'art*, 5^e fasc., p. 620—629; ill.
 1689c. SCHOUTENS. *Maria's Antwerpen*, p. 172.
 1697c. SCHOUTENS. *Maria's Antwerpen*, p. 170.

Thielen Hof en zijne Heeren

door AD. REYDAMS.

Berthout. Het is een bekend feit in 's lands geschiedenis dat de machtige stam der Berthouders, heeren van Grimbergen en Mechelen een groot getal domeinen en dorpen in de huidige provincie Antwerpen bezaten:

Een tak dezer dynasten, heeren van Duffel, nam dien naam aan en was vooral in de Kempen bekend, immers daar waren zij eigenaars van het land van Gheel waaraan de volgende plaatsen onderhoorig waren: Rethy, Vorsselaer, Thielen, Eynthout, Veerle, Oevel, Echelpoel en Millegem.

Toen Hendrik III Berthout het gasthuis van Gheel tot stand bracht, welk korts daarna en wel in 1286 door den bisschop van Kamerijk werd goedgekeurd, was deze stichting niet alleen voor de zieken van Gheel maar ook voor die der andere plaatsen aan hem Berthoud behoorend waaronder Thielen uitdrukkelijk genoemd wordt.

Deze drij eerste dorpen werden vervolgens van de heerlijkheid Gheel gescheiden doch bleven er leenroerig aan en hunne bezitters moesten de heeren van Gheel hulde, trouw en manschap doen.

Rethy kwam door Hendrik IV Berthout 's testament van 14 November 1320 aan zijn zesde zoon Geeraard. Dit stuk in het archief van Mechelen bewaard spreekt niet van Thielen, doch

het is niet onmogelijk dat hij deze heerlijkheid aan zijn zevende zoon Jan vermaakte. Deze ridder Jan huwde 1ste. Catharina van Polaene dochter van den heer van Leek en 2de: Beatrix van Brusseghe en in 1349 werd hij deken der hoofdkerk van Antwerpen.

I.

Duffel

Zijn zoon Hendrik van Duffel (1), ridder, heer van Ranst wordt uitdrukkelijk in verschillende oorspronkelijke stukken heer van Thielen genoemd doch of hij die heerlijkheid uit de vaderlijke erfenis bezit of als man van vrouwe Agnes wiens familienaam niet is aangeduid maar telkens als vrouwe van Thielen wordt betiteld, is nog niet bewezen.

De geschiedschrijver Butkens zegt:

“ Hendrick van Duffel ridder heer van Thielen die getrouwt hadde Agnes wt eenen brief van Herenthals van dato 1370 den 6 Augusty.

“ Heer Hendrick van Duffel ridder en vrouw Agnes sijne geselline kent schuldigh te sijn Costijn Marckgrave van Herenthals, van dato den 6 Augusty 1370 XX goude croonen op al le sijn goet binne die heerlijkct van Thielen.

Deze echtgenooten stichten den 2 Januari 1380 de kapel van Thielen (II) met resideerend kapelaan welke afhangsel der kerk van Gierle bleef tot in 1612 toen zij zelf tot parochie werd ingesteld.

Misschien bouwden zij ook het oorspronkelijk kasteel waarvan nog sporen tot dien tijd opklimmen en welk Hof hunne afstammelingen tot huidigen dage bewonen en dus een erfgoed van ruim vijf eeuwen uitmaakt.

II.

Hun zoon Jan van Duffel heer van Thielen in 1392, huwde Elisabeth van Berchem dochter van Willem heer van Oostmalle, zij was weduwe in 1401 en stierven zonder nageslacht.

De 15 October 1391 schonk hem zijn bloedverwant Willem van Hoorn, heer van Gheel, zoon van Dirk en van Catharina Berthout drij vijvers onder Thielen gelegen.

(1) Jos Cuvelier Dénombrements des foyers en Brabant — Année 1374, p. 11.

(2) Analectes 1866, tome II, p. 164.

III.

Pape

Hij werd opgevolgd door zijne zuster Catharina of Beatrix van Duffel welke huwde met Jan de Pape, uit een der zoo-gezegde zeven Antwerpsche geslachten, en wiens huwelijksvoorwaarde was gemaakt op Witten donderdag 1383. Zij hertrouwde met Jan van Ranst broeder van den volgende en was in 1428 overleden, (cour féodale Nr 19 f 119.)

Butkens zegt:

" Beatrix van Duffele hadde getrouwt Jan van Ranst Costens sone.

" Scheijdinge en deijlinge tusschen jufvrouw Catharina Spaepe en den monboiren jufvrouwe Catharine Spaepe huere doghtere uyt eenen brief in dato 1403—14 September. Gifte gedaen bij joffv. Beatrix van Duffele tot behoef van Jan van Ranst haeren sone van dato 1469 — 24 October voir schepenen van Antwerpen."

IV.

Ranst

Hunne dochter Catharina de Pape, vrouwe van Thielen en in Gierle, huwde Daniël van Ranst, ridder heer van Houtem, op-perste kamerling van Jan IV hertog van Brabant, zoon van Costen van Ranst heer van Cantecrode en van Joanna van den Venne, dochter van hertog Jan III en der schoone Ermengaard van Vilvorde.

Zij verhiel het gedeelte van Gierle voor het leenhof van Brabant de 24 November 1428 en was hierin bijgestaan door haeren man.

" (Ontvangen) van Joffrouwe Kateline Spape dochtere wile Jan Spapen die op 24 dach van November — (de mannen van leen ware: Wouter van Kersbeke en Hr. Claes van St. Goorix ridders), ontsint (bijgestaan) met Daniël van Ranst haeren man en monboire dat 1/3 deel der heerlijkheid des dorp van Ghierle met de laten daer aen toehorende.

Rekening (1417-1433). Leenverhef van 24 November 1428. — Cour féodale de Brabant, fol. 179.

Kathelijne Spapen weduwe Daniël van Ranst, vrouwe van Thielen en in Gierle verklaart in leen te houden van den hertog van Brabant 1/3 der heerlijkheid van Gierle met eenen chijs en toebehoorten en het vruchtgebruik van een deel van den riddertol van Antwerpen, beloopende op omtrent 20 pond groot brabantisch, volgens de markt van Antwerpen, waarvan de

naakte eigendom behoort aan hare dochter Joanna van Ranst vrouw van Gilles Butoer — 17 Augusti 1468 — de Raadt — Sceaux armoiries III p. 101.

Extrait de la cour féodale de Malines.

Registre aux dénombremens N: 45 année 1474 fol. 134.

Tielen.

Katheline van Ranst, weduwe wilen Daneels van Ranst, hout te leene van den vorse. Henric van Huerne, heere tot Parreweys (1) tot eenen vollen leene dat dorp van Tielen, metter heerlijkheyt, met hooghen en de leeghen, met natten en de met drooghen, visschelrien, voghelrien, molenen en de waranden, beempden, sanden, heyen, weyen, met chynsen, renten, pachten, vervallen, opcominghen en de met allen synen toebehoorten, met eenen heerlijken bedrive van mannen, meyere en de laten, jaerlys weert synde boven den commer. VII lib. grocende, LX viertelen roxes.

Item Jan van Ranst is jaerlycs heffende op te voirs. Heerlicheyt van Thielen.

Die selve Katheline van Ranst hout noch van den voirs. heere van Parweys tot eenen vollen leene (buiten) dat dorp van Thielen een wintmolen met heuren huysinghen ende bivanghe ghestaen te Lichtert jaerlycs weert synde TX viertelen roxes.

Verschillende erven werden door den heer, op zijne beurt in leen uitgegeven mits hem hulde, manschap en eed van trouw te doen en eene zekere huur in geld of vruchten te betalen.

Dit leenboek werd vernieuwd door bevel van Filips, hertog van Burgonje, Brabant enz. heer van Mechelen den 20 Januari en 31 Mei 1440 en is alzoo getiteld: Dit syn die erve die toebehoere Daneele van Ranst en de sinne joffw, gheleghen tot Tielen.

Hierbij eenige dezer:

Andries Proydens op een hof geleghen te Craenschot, naest Joas Bloc.

Aernout de bastaert van Duffel van sine cusel oestwaerts gheleghen nevens Claus van Hulsen en Aernout de selve van sine huse ende hove over Ghiselen van Bovendries.

Filips van Ranst Daneels wettighe sone van Ranst is houdende een volle leen van mejoffr. Daneels wettighe gheselline van Ranst zijne wettighe moeder met een hove van manne en de met al dat dair toebehoort.

Katheline Henricx Vermolen wijff, Coel Mettens wettighe doch-

(1) Hendrik van Hoorn-Parweys, heer van Gheel.

ter houdt te leene van Philips voirs. 1 buender beede luttel min oft meer gelegen op die Balderie.

Alyt van Duffel heeft ontvangen te leen 4 loopen lands ghelegghen in de groot Hobbracken en dit heeft Jan Verachte ghecogt theghem Margriete Vermeer alias ven Duffel.

V.

Filips van Ranst, heer van Thielen en in Gierle volgde zijne moeder op, hij huwde Odilia van Drongelen heer Robrechts dochter, vrouwe van Etten en Meeuwen. Hij vermaakte voor de zaturdaagsche mis, de 1 Juli 1467 twee mudden koren, later gekweten door 19 guld. (archief van 't aartsbisdom) en + in September 1491. Zijne vrouw was in September 1481 gestorven.

VI.

Hij werd opgevolgd door zijn zoon Daniël van Ranst, ridder, heer van Thielen, Etten en Meeuwen, bijgenaamd "het kwaad Ransteke", welke zonder afstammelingen stierf.

Huldenbergh-Toonen Berthout. fol. 32-33, Archief van Mechelen.

Daniël van Ranst verzaakte in naam zijner zuster Cornelia die met Jan van Leeftael huwen ging aan den naakten eigendom der heerlijkheid van Thielen zich alleen het vruchtgebruik en de keuren en breuken behoudende. De opdracht werd aangenomen door den stadhouder en mannen van het leenhof van Gheel: Aart van Ockirs, Pieter van Halmale, Jan van Rode, Vrank van Oostervorst, Rameis van Swertgoor, Hendrik Godens en Hendrik van Ockirs in naam van hunnen leenheer Jan I, baron van Merode, heer van Petersheim en heer van Gheel als man van Aleidis van Hoorn-Perweys. Daniël van Ranst, zoon Filips bekend van hem in leen te houden: zijne goederen, chijnsen, renten, erven, molens, vischerijen van wauwers of andere warande en vogelrijen gelegen binnen Thielen, Gierle, Casterlé, Lichtaert of daaromtrent, met de heerlijkheden, manschappen en leenhoven van Mierde en Brecht, zooals Filips van Ranst, zijn vader, die in zijn leven hield volgens de oude leenboeken van Gheel. Deze akt werd bekrachtigd den 5 Maart 1484 te Antwerpen door vrouwe Clementia van Bouchout, echtgenoot van Jan van Rotselaer, heer van Perweys en Rethy, die de Vorselaer begraven ligt, Lodewijk van Leeftael en Jan van Ranst, heer van Cantecrode, markgraaf van Antwerpen in naam van

GRAFZERK VAN
JAN VAN LEEFDAEL EN CORNELIA VAN RANST.

Daniël van Ranst en zijner zusters Adriana en Cornelia, deze behoudt nog 156 rijns gulden 's jaars uit de afgestane goederen, de begiftigde moet het woonhuis (kasteel) en de andere gebouwen onderhouden. Koninklijke bibliotheek te Brussel-Handschriften II Nr 3568 — geslachtboom Leefdael.)

VII.

Leefdael Zijne zuster Cornelia van Ranst vrouwe van Thielen en in Gierle + 23 October 1533, huwde Jan van Leefdael, ridder geslagen door Hendrik hertog van Saxen te Jerusalem, heer van Laer, + 20 Juli 1530. Zij was ook vrouwe van het slot en heerlijkheid Etten, Meeuwen en Babilonienbroeck, zooals blijkt uit hun huwelijkscontract van 30 December 1488.

Van het jaar 1494 tot 1533 zijn er aan deze edelvrouw leenverhef gedaan van ruim 200 parcellen onroerend goed gelegen onder Thielen.

Hun arduinen grafzerk met twee gebeeldhouwde figuren is thans achter in de kerk geplaatst; hij draagt de wapens der twee edellieden, een middenwapen zijnde een kruis met vier kleine kruiskens als ridder van Jerusalem de acht kwartieren van Leefdael, Vlieborch, Vianen, Wees, Ranst, Drongelen, Pape en Duffel en dit randschrift:

Hier legt begrave:

Heer Johan van Leefdael ridder heere in synder tyt tot Tyelen en de in Gierle die sterf anno XVc en de dertich op den twintichsten dach Julij. Ende vrouwe Cornelia van Ranst syn wettige huysvrouwe met hare ouders de welck sterf anno XVc XXXIII op ten XXIII dach Octobris.

Bidt om Gods wille voor hare sielen.

Deze zerk toen liggende in de hooge koor is door Pauwel Vermeulen wagenmaker en timmermeester gemeten in tegenwoordigheid van Pauwel de Grauwe openbare notaris te Thielen en der getuigen Christofel Nuyts en Mr. Jan Michielsens schilder te Turnhout en bevonden den voet lang zijnde 10 voeten, 3 $\frac{1}{2}$ duimen. breed 6 $\frac{1}{2}$ voeten, den steen daarop liggende, lang 9 $\frac{1}{2}$ voeten, breed 5 voeten 6 $\frac{1}{2}$ duimen, verheven 1 voet 6 duimen en het hoog uitgehouwen ter meeste plaatse 2 duimen. Waarvan akt de Thielen 19 Juli 1652.

Hun testament van 29 Juni 1530 zegt dat Jan van Leefdael ridder van het H. Land en heer van Thielen, ziek zijnde en vrouwe Cornelia van Ranst in het dorp van Thielen bij Turnhout woonachtig, hunne begraafplaats kiezen in de hooge koor

der kerk van Thielen vóór het gestoelte en dat aldaar moet gesteld worden een zerk hebbende eene waarde van 8 tot 10 pond vlaamsch, elk pond van 6 rijns guldens brab. doende 20 stuivers, zij geven aan de kerk van O. L. V. van Kamerijk voor blind en onrechtvaardig goed 6 stuivers, aan de kerk van Thielen 32 pond hollands op last ten eeuwigen dage te branden dag en nacht eene waskeers voor het Allerheiligste of Sacramentshuis, aan den H. Geest van Thielen 20 peters van 16 stuivers, bij hunne uitvaart zal aan elke arme mensch 1 stuiver en eten en drinken gegeven worden, aan elke priester die mis lezen zal 3 stuivers, er zullen zijn 12 toortsen van 3 pond, voor de vigiliën zal de prochiaan 10 stuivers en de koster 5 stuivers hebben, hun jaargetijde in de kerk van Thielen zal 18 rijns gulden kosten, op het graf zal men leggen een stuk zwart wollen laken van 8 ellen lang hebbende eene waarde van 15 of 16 stuivers de el welk, wanneer het dertigste voorbij is zal gegeven worden waar het best besteed is, ook zoolang zullen er naast het graf 2 waskeersen van 2 pond branden, de koster zal gedurende 6 weken luiden en daarvoor 18 stuivers betaald worden.

Gedaan in den huize van hun beider verblijf of woning staande te Thielen, in de slaapkamer boven den kelder, in tegenwoordigheid van Hendrik van Daele priester en Gilis Proest clerk. En door bijvoegsel van 15 Juli geven zij aan de Minderbroederskerk van Herenthals 30 rijns gulden, aan de godshuizen van den Troon en van Corssendonck elk 20.

VIII.

Hun oudste zoon Filips van Leefdael, ridder, heer van Thielen en in Gierle, heer van Waelwyck, Etten en Babilonienbroeck huwde 30 September 1516 met Anna van Gavre van Herinnes, vrouwe van Liefingen.

Dezes huwelijksvoorwaarde was denzelfden dag gemaakt, zijne ouders gaven den naakten eigendom van hun Huis en heerlijkheid van Thielen en Gierle met al wat er toe behoorde en dien eener erfrent van 100 gouden tournoysen die zij op het bisdom van Utrecht bezaten, alsook het vruchtgebruik eener rente van 300 rijns gulden jaarlijks heffende op den tol en waag van Antwerpen, zoo de nieuwgetrouwden met hen willen inwonen moeten zij de helft van het huishouden bekostigen. De bruid kreeg van hare ouders 18 bunders land te Liefingen, ieder bunder in pacht waard zijnde 4 rijns gulden, ook 3 bunders beemd of meersch aldaar en goederen te Erps, Nederockerzeel en Nossegem.

Op 16 Februari 1526 voor Willem van Geel, Reinder van Diest, Claas van Doornick en Willem Verluysten mannen van leen in den leenhove van Gheel namens hunnen heer Jan van Merode, heer tot Merode, Gheel, Westerloo enz, verscheen de edele vrouwe Cornelia van Ranst met heer Jan van Leeftael haren man welke hebben overgeven vrij en vrijwillig aan hunnen oudsten zoon Filips de naakten eigendom van het dorp en heerlijkheid van Thielen met zijne toebehoortens in hoogen en leegen, natten en droogen, vogelrijen, wateringten met den watermolen gelijk zij dat plachten te houden volgens den leenboek en hierbij den windmolen van Lichtaert ook tot een volle leen.

Nog deed hij verhef de 27 Sber 1536 :

Jker Philips van Leeftael houdt te leen van den Keizer 1/3 deel des dorp van Ghierle palende aan de heerlijkheid van Turnhout, aan d'ander zijde de heerlijkheid van Poederlé.

“ Noch houdt hij te leen van den heer van Merode, heer van “ Gheel en Westerloo de heerlijkheid van Thielen — Item den windmolen gestaan te Lichtaert en het molenhuis.

(Get.) Philips van Leeftale, heer tot Thielen en in Gierle.

Volgens zijn leenboek in April 1532 gemaakt en getiteld: “Dit sin de leenen toebehoorende Phs. van Leeftale heer tot Thyelen en de synder joffvr. ghelege bene Thielen, bezat hij 191 leenen onder Thielen, te weten : 32 in de Baldery, 17 in Boxbroeck, 21 in Tereyschot, 6 te Withage, 18 te Mazele, 6 in de Vierbunders, 8 te Hobbracken, 5 te Berckdonck, 4 in 't Busselken, 4 in den Neeren Beempt, 2 in Sweevershof bij Cranschoot, 2 in den Schoot, 3 in den Langen Beempt, 4 in het Rot, 3 in den Donckacker, 3 achter de kerk, 3 in Haverlant, 2 in Bruggebeempden, 1 in Thoeven Eersel, 1 op den Huysacker, 1 in 't Cleyndemdden, 2 in Rielen broeck, 1 in Neeringe, 2 in Calande, 2 in den Boonhoff, 1 in den Dooren, 1 in Habbaert, 2 in de Hooch Eersele, 1 in den Quaden Dries, 1 in 't Ghoorcken, 2 in Cantfort, 1 op Kerckenblock, 1 in Roeyenaers, 1 op den Cruyswech, 2 in Beylinck, 2 op de Ryt, 2 in Batenbos, 1 in den Peertstal, 2 in 't Engackerke, 4 in den Achterstenbeempt 1 in Tuwebbroeck, 1 in Rone, 1 in den Hoeck; 1 in den Sleetcker, 1 Cynshof met bedrijf, 6 in de Gooren en 3 in den Cynshof het Cranschoot.

Al deze leenmannen deden hem den eed van hulde en manschap met alle solemniteit van recht.

Het was verboden de beleende beemden uit te moeren of te toren.

Verders bezat hij nog eijnsen op 318 perceelen te Thielen, 31 te Rielen, 127 te Lichtaert en 52 te Gierle.

R. Snieders in een zijner werken zegt: dat Filips veel water in zijnen wijn moest gieten om de hand der schoone Anna de Gavre te bekomen en dat de ridders van Leeftael die het Proetorium van Thielen bewoonden, in hunnen tijd, meer te zeggen hadden dan burgemeester en schepenen en gansch de rechtbank van Turnhout.

Om zijn hoog gerecht uit te oefenen had Filips van Leeftael den 27 October 1558 eene galg en rad doen oprichten op eenen heuvel nabij den grooten Thielen vijver. De plaats werd hem betwist als zijnde op het grondgebied van Turnhout gelegen en dezes hoofdschout met zijn gevolg begaf zich ter plaatse om verzet te doen. Hij bevond er de trotsche heer van Thielen met zijne twee zonen Lodewijk en Rogier en zijn schoonzoon Jan van Briemeu heer van Poederle, deze sloeg weinig acht op de eischen van Turnhout en wilde het met der daad bewijzen.

Er zaten op dit oogenblik twee misdadige vrouwen in zijne gevangenis, zij werden gevonnist om na op het rad te zijn ten toongesteld aan de galg te worden gestropt om 3 ure namiddag van den daaropvolgende 5 November. Deze mare doorliep al spoedig de naburige dorpen alwaar het geschil over de galg algemeen bekend was.

De dag der strafuitvoering waren de magistraten van Turnhout en een groot getal nieuwsgierigen ter plaatse, de boeren van Schorvoirt, Veedyk en 'Leysend met gaffels en ricken gewapend liepen er achter om hunne overheid te steunen.

De twee geboeide vrouwen zaten reeds op 't rad toen de hoofdschout van Turnhout den heer van Thielen uitdrukkelijk verbod deed recht te doen buiten zijn grondgebied. Tusschen de nieuwsgierigen ontstond nu verwarring en teleurstelling, de gewapende boeren trokken de galg omverre, men begon te vechten, de heer van Thielen en zijne zonen moesten zich uit de voeten maken en de veroordeelde vrouwen, door de vroege duisternis begunstigd konden de vlucht nemen.

Bovenstaande verhaal wordt door Heuvelmans ons breeder medegedeeld in: De twee reizigers bl; 22 tot 29. Ik had het willen onderzoeken in het gemeente archief van Turnhout, doch dit is in rangschikking en bijgevolg ontoegankelijk.

In het leenregister van Filips van Leeftael vernieuwd volgens brieven van terrier van 9 Juli 1541 gegeven door Keizer Karel, leest men :

Peeter van Blanckelaer houdt te leen een chijnshof met be-

drijve van meijer en later staande tot een volle leen, gelegen onder Thielen, bedragende 4 livres, 6 schellingen, 6 hinnen en 6 mudden meel.

Jan der Kinderen bij koop van Hendrik Baten priester houdt te leene de 3 gedeelten van de oude thiende, waarvan Huibrecht Peeters erfigenamen het ander deel hebben, samen een mudde rogge — 28 April 1530.

Jan Willems bij dood van Maria Clerckx, zijne moeder houdt te leen $\frac{1}{4}$ der overlaten der oude thiende zijnde 3 mudden rogge die daar op uitgaan, op het $\frac{1}{4}$ van de oude thiende geheeten Coel Mertens thiende — 10 Juni 1556.

Jan Leysen bij koop tegen Hendrik van den Daele priester houdt te leen: Een leenhof met bedrijve van stathouder en mannen van leen staande tot een volle leen gelegen binnen Thielen en daaromtrent — 14 Maart 1540.

Hendrik van Luysterborgh Thomas zoon bij koop tegen Huybrecht Peeters houdt te leen de $\frac{1}{2}$ van $\frac{1}{6}$ der overlaten der oude thiende — 22 April 1555.

Wilboort van Leefdale de bastaard van jonker Lodewijk van Leefdale bij gift van Maria Sbien zijne moeder ontvangt te leen den 15 Xber 1531 de 2 deelen van eene zille beemd geheeten den Berckdonck, waarvan het ander derde deel erf is.

Fol XXXXIIe

Item anno XVc ende XXXV den XXIVe in October is ghecompareert in propre persoene de eerbaer ende vorsienigen Kerstiaen Houtackers en de heeft ontfanen te leen aen S. Philip van Leefdael heer tot Thielen ende in Ghirle als aen synen gherechten leenheer eenen cyns te weten de drye ghedeel van XVII S. IIId ouden groeten tornoysen van munte sconincs van Vranckrijck oft den weerden anderen goeden ghelde ende XXI pond was welck sy heffende syn opt goet gheheeten Craenschot houdende XXIII buenderen en de eene half luttel min oft meer; noort neven de Aa ende zuyt neven de vroente en de ooc ander luyden welke heele cyns men houdende et van den heer van Thielen tot eenen halven vollen leen alsoo Lauwreys de Proest saliger daer vuyt ghestorven es en de beseten heeft onder manier hier nae bescreven, dat te weten ontfanck in den naem en de tot behoeff van Amelynen de Proest, synder wettige dochter wijlen Lauwreys de Proest saliger en de tot behoeff van Gielisen Arthur de Proest broederen der vorseyde Amelynen en de wettige kynderen des vorseyde wijlen Lauwreys de Proest die hij hadde van joff. Marie de Proest synder wettige huysvrou-

we en de ooc tot behoef van Lynken Kelders wijlen Anthonis Kelders dochter daer moeder af was wijlen Pauwlyn Proest ooc wettige dochter wijlen des vorseyde Lauwreys de Proest en de wettige suster der vorseyde Gelissen Arthur en de Amelyn de Proest bij doode des selfs Lauwreys de Proest haers vaders en de grootvaders. Ende ooc naevolghenden testamente ende vuytersten wilde van denselven Lauwreys de Proest ende joffr. Marie de Roet man ende wijf vuyt crachten van zekeren openen bezeytelden brieven van octroye der K. Majesteijt ghemaect den Vle dach in Februario anno XVc ende XXXVIII ende dats te weten dat Lynken Kelders Anthonis dochter alsoo groot en de breet in desen zys stoet als van Gielisus Arthur en de Amelynen hoot voor hoot te deylenne naeder aflevicheyt van Joffr. Marie de Roet welke wijlen Lauwreys de Proest met volcomen rechte te hebbene ende te besittene achtervolghende des testamenten ghemnecat van Lauwreys de Proest en de Joffr. Marie de Roet man en de wijf na vuytruysen van den datum anno XVc ende XXXVIII den Xdach in Februario ende dat heeft Kerstiaen aldus ontfanen met allen puynten ende polempniteyten van eenen leen rechte die daer schuldich waeren te gheschieden in presentia den heer van Thielen ende Joor Leysen als meyer en de naemder ende Jacob Vermolen Willem de heer Ghererdt Embrechts, Soes Leyns als leenmannen ende wijsers in den leenhof des heeren van Thielen, actum anno, die u supra in curia domini temporant de Thielen.

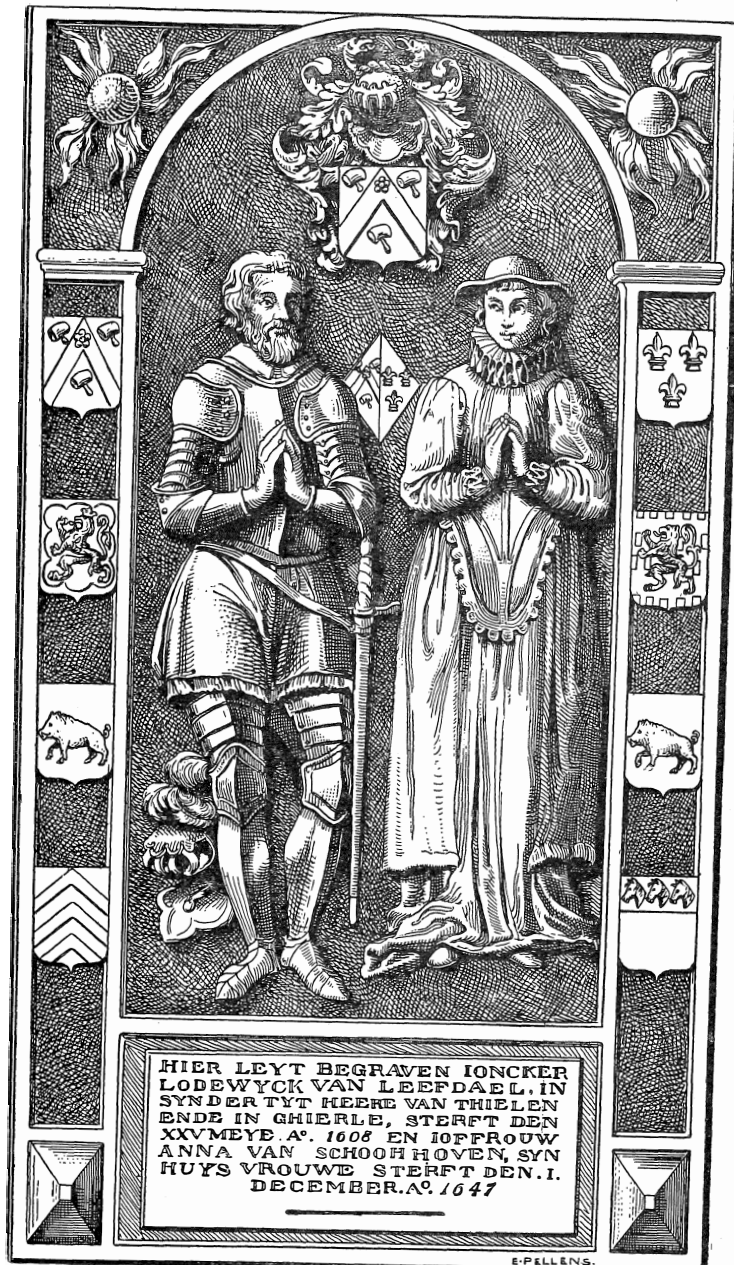
Testament van Filips van Leefdael en Anna van Gavre

23 April 1554.

Zij kiezen hunne sepulture in de parochiekerk van St. Margareta te Thielen op de hooge koor waarop men een zerk leggen zal, maken voor twee jaargetijden eeuwigdurend 6 carolus gulden welke zij bezetten op eenen beemd gelegen onder de parochie van Lille. Hun zoon Filip zal, na de dood zijner ouders voor zijne legitime of deel hebben de heerlijkheid van Liefvingen in Vlaanderen, ook het huis en goed te Morckhoven met de perceelen onder Tongerlo en Nordewyck en den chyns te Erps, Nosseghem en Nederockerzeel.

Hun zoon Christoffel zal 250 carolus guld. erfelijk hebben staande op het deel van zijn broeder Antoon.

Hun zoon Antoon zal erven de heerlijkheid van Thielen en

Gierle, met huizen, chynsen, beemden en andere toebehoorten, met den watermolen te Thielen en den windmolen onder Lichtaert, ook de vischerijen van wouwers, warande, vogelrijen binnen Thielen, Gierle, Casterlé, Lichtaert en Gheel gelegen met 2 wauwers bij Herenthals onder Oolen en voorts met de manschappen en leenhoven van Mierde en Brecht.

Hun zerksteen met het volgend opschrift lag vroeger in de koor doch is nu verdwenen.

Hier leyt begraven Joncker Philips van Leeftael heer van Thielen, Liefvinghe, Waelwyck, Eten, Meeuwen ende in Ghierle sterf op den derden July 1568 met Jonckvrouwe Anna van Gavere syne wettighe gheselline sterf op den derden Mey.

Anno 1567.

De erop afgebeelde kwartieren waren: Leeftael, Vlieborch, Ranst, Drongelen, Gavere, Schoonhoven, Doerne, Dielbeke.

IX.

Hun zoon Antoon van Leeftael IX heer van Thielen en in Gierle + 1581 huwde Margaretha van de Werve.

Hij was schuldig aan de kapelrij van St. Margaretha een mud of 3 veertelen koorn verpand op het Thielen Hof verschijnende met Kersmis (Archief van 't Aartsbisdom). Deze cijns wordt nog vrijwillig door de tegenwoordige bezitter betaald.

X.

Hun zoon Lodewijk van Leeftael, heer van Thielen en in Gierle, heer van Waelwyck, Liefvingen, Meeuwen, Eten en Babiloniënbroeck + te Thielen de 25 Mei 1608 huwde Anna van Aerschot-Schoonhoven, + 1 Dec. 1647 erfdochter van Jan van Schoonhoven, ridder, markgraaf van Antwerpen. Zij stierven zonder nageslacht, hun grafsteen welke vroeger in de koor lag is nog in de kerk bewaard.

Tijdens zijn beheer had op 24 Januari 1597 de veldslag plaats op Thieleneide tusschen prins Maurits en de Spanjaards.

De acht kwartieren op den zerk afgebeeld zijn:

Leeftael, Gavre, van de Werve, van der Elst, Schoonhoven, Nassau, van de Werve en Scheyff.

Zijne weduwe hertrouwde met Hendrik van Leeftael, de trouw akt zegt: Edelen heer Henricus van Leeftael heer van Liefvingen getrouwd te Thielen 28 September 1609 met edele dame Anna van Schoonhoven, mevrouw van Thielen. Zij ook stierven zonder kinderen.

XI.

Anna baronnes van Leeftael + 1660 volgde haar broeder Lodewijk op als vrouwe van Thielen en in Gierle, zij huwde haar volle neef Rogier van Leeftael heer van Morckhoven, broeder van voorgenoemde Hendrik.

XII.

Hun zoon Urbaan-Rogier baron van Leeftael, heer van Thielen en in Gierle + zonder nageslacht de 26 Februari 1669 huwde Anna Francisca van der Noot, dochter van Gillis heer van Carloo, zij + 11 Juni 1694.

Door zijn testament liet hij de tocht zijner goederen aan zijne weduwe, waaronder de heerlijkheid van Thielen, en den naakte eigendom aan Rogier van Baexen, zoon zijner zuster Philippina. Hierop ontstond een proces.

(Cour féodale de Brabant Nr. 507 16 vol. fol 26. 19 Dec. 1669.)

Requête d'Anne Françoise van der Noot veuve d'Urbain baron de Leeftael au lieutenant de la cour féodale tendant à ce que le procès qu'elle avait à la cour féodale de Gheel soit évoqué à la cour féodale de Brabant. Le mari de la suppliante lui avait laissé l'usufruit de la seigneurie de Thielen. Rogier de Baexen qui avait hérité du fonds lui contestait ce domaine, la suppliante alléguait qu'il n'y avait pas de licenciés en droit à la cour de Gheel. Rogier van Baexen prétend que les licenciés ne manquent pas et qu'on peut aussi bien juger ce cas à Gheel qu'à Bruxelles.

XIII.

Baexen. Zijn neef en opvolger Rogier van Baexen was een handig man, om een einde aan het proces te maken en in volle bezit der heerlijkheid van Thielen te komen huwde hij zijne tante Anna-Francisca van der Noot.

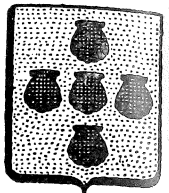
Zij overleden beide op het kasteel van Thielen, hun grafsteen hierbij afgebeeld, met de acht kwartieren is nog in de kerk.

XIV.

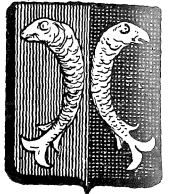
Hun zoon Filips-Urbaan van Baexen heer van Thielen en in Gierle en van Terwilderden, heer van Ter Loo + te Thielen den

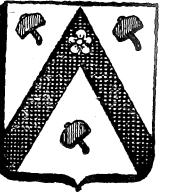
BAEXEN

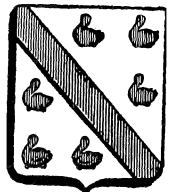
VAN DER NOOT

MASNUV

LEEFDAEL

EYNATTEN

JO' ROGIER VAN BAEXEN
HEERE VAN THIELEN ENDE IN
GIERLE STERFT 21 MEERT

1692

EENDE

VROUWE ANNA FRANSOE VAN
DER NOOT SYNE HUYSVROUWE

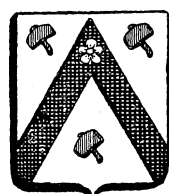
STERFT 11 JULY 1694

GHEFONDERT EEN JAER

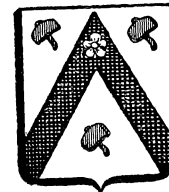
GHETYDE DEN 11 JULY.

POULLYN

LEEFDAEL

LEEFDAEL

23 Februari 1732 en was gehuwd met Maria Francisca van der Gracht + te Mechelen. Zij lieten geene kinderen na. Haar geschilderd portret, waarop ook haar hondje staat, bevindt zich op het kasteel van Wezel, te Moll. De overlijdensregister van St. Jans kerk te Mechelen waar de lijdienst plaats had zegt: 4 8ber 1751 is overleden de seer edele dame Maria-Francisca van der Gracht douairière van den seer edelen Heer Mijnheer de Baxen heere van Thielen etc. sy is getransporteert naer Thielen alwaer sy begraeven is in de graefplaetse van haere familie. D'uytvaert met den dienst van een choorlyck is gehouden den 23 9ber 1751.

In 1722 behoorden de volgende vijvers onder Thielen aan den Heer.

1. De vijvers voor den watermolen.
2. De vijver naast de Ploeg aan den watermolen. — Er opgezet in April 1729 — 900 schot.

De vijvers in de heide :

1. Het jouffrouwen goor. — Hierop gezet in 1728-200 vuyck.
2. Het Diepgoor. — Hierop gezet in 1729, 213 vuyck, 600 Antenoys.
3. Het Vlackgoor, hierop gezet in 1729, 174 vuyck.
4. Het Rond of Thomas goorken.
5. Het Ven tusschen het Vlack en Galle Goor.
6. Het Gallen, Goor. — Hierop gezet in 1728, 332 vuyck in 1729, 202 vuyck en 300 Antenoys. (1).

Hij was aan den geestelijke die de vroegmis deed (den vrimisheer) 60 guld. s' jaars schuldig, welk voordezen door den heer van Thielen was gesticht voor eene wekelijksche mis maar door de gemeente in eene vroegmis was veranderd.

Zijn koetsier Jacob Meuws in zijnen dienst gekomen 9 Juli 1732 won jaarlijks 48 guld; en had voor godspenning gehad 7 schellingen $\frac{1}{2}$.

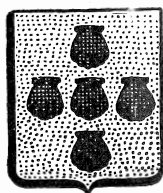
De 7 schepenen van Thielen waren in 1729: Cornelis Haest, Jan Nuyts, Adriaan Gudens, Wauter Caers, Hendrik Wils, Jan Colebonders en Nicolaas Caymacx.

Hij had het Hof ter Loo, onder Casterlé de 19 Mei 1723 voor 22.500 guld. gekocht. Hun wit marmeren grafzerk met 32 kwartieren van adeldom bevindt zich in de kerk.

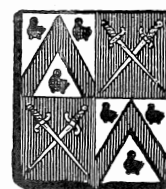
(1) Antenoy is visch van een jaar, vuyck is visch met de fuik gevangen.

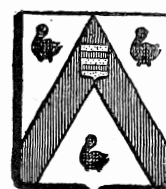
VAN BAEXEN

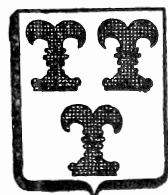
VAN DER NOOT

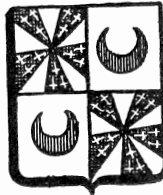
VAN DER GRACHT

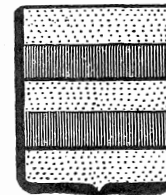
VAN DER GRACHT

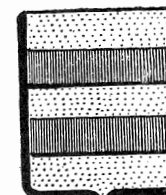
VAN BEMMEL

D'ENGHIEN

DE BERLO

DE BERLO

VAN POULLYN

DE MASNUY

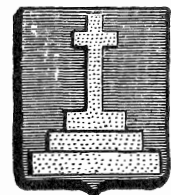
D'OSTREL

DE GRUUTHERE

VAN NEYNHEM

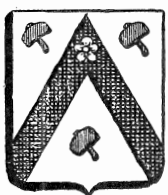
DE LA CROIX

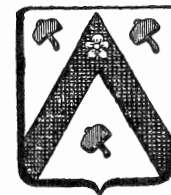
DE CROESER

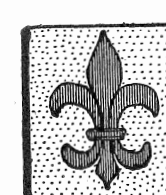
RHYM

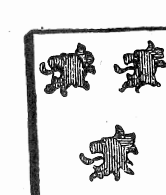
VAN LEEFDAEL

VAN LEEFDAEL

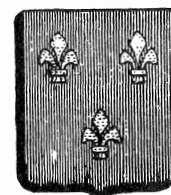
VAN WACTENDONK

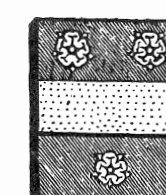
VAN VARICK

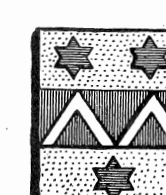
VAN SCHOONHOVEN

VAN SCHOONHOVEN

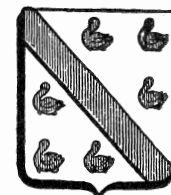
COOMANS

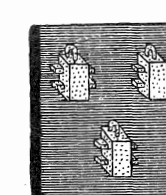
DAMANT

VAN LEEFDAEL

VAN EYNATTEN

DE SUYS

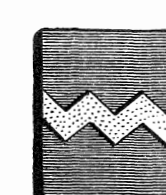
MICAULT

VAN DE WERVE

VAN SCHORE

QUARRE

VAN HALMALE

JONCKER PHILIPS URBAEN

VAN BAEXEN

HEERE VAN THIELEN

TERLOO, TERWILDEREN,

ENDE IN GIERLE ETC.

STERFT DEN 23 FEB. 1732

TROUDE

JONCKVROUWE MARIE

FRANCOISEVAN DER GRACHT

DE ROMERSWAE

DOGHTER VAN JAN FRANCIS

BARON VAN VREMPDE

STERFT DEN 4 SEPT 1751

HEBBENDE GEFONDEERT

IDER EEN JAERGETYDE

IN DESE KERCKE

VAN THIELEN

GELYCK OOCK IDER

EEN WEKELYCKE MISSE.

XV.

arick

Zijne zuster Margaretha-Philipina van Baexen, volgde hem op, zij was vrouwe van Thielep en in Gierle, vrouwe van Terwildereren en ter Loo en werd op het kasteel van Thielen geboren de 17 Mei 1675. Zij huwde Filips Frans van Varick heer van Court St. Etienne en Wisterzee + 1730.

Haar portret door Philippe de Champagne geschilderd bevindt zich op het kasteel van Wezel, het is met de wapens van Baexen en Varick versierd en draagt het jaartal 1705.

XVI.

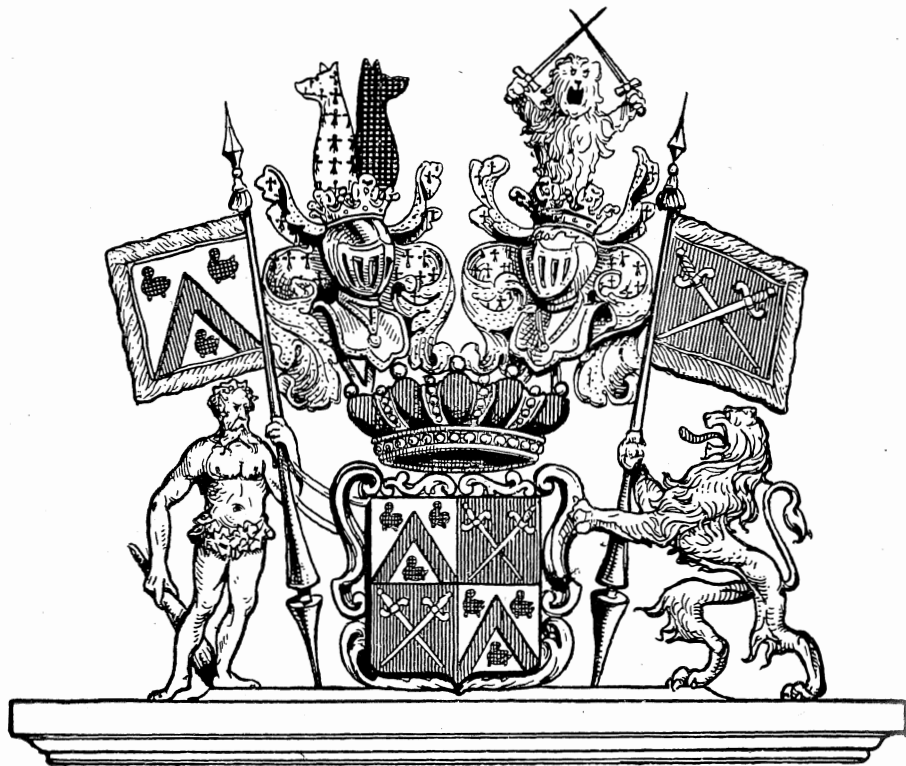
Gracht-
rommers-
wael

Hunne oudste dochter Maria Catharina Philippina van Varick, vrouwe van Thielen, Terwildereren en in Gierle geboren 14 9ber 1703 te Mechelen + 5 Februari 1776 huwde 3 Juli 1734 met haren cozijn Rogier-Filips van der Gracht baron en heer der stad en lande van Rommerswael, baron van Vremde, heer van Vriessele, Battenbroeck en Eeckhoven, geboren op het slot van Eeckhoven, (1) 1 October 1684 en er dezelfde dag gedoopt en plechtig over de vunt gehouden in de kerk van Rumpst 16 Mei 1685, + te Mechelen 6 Februari 1759. De doodregister van St. Janskerk aldaar zegt: 8 Februarius is gesoncken met een choorlijk den seer doorluchtigen heer Rogerius-Philippus van der Gracht baron van Rommerswael en de Vrempe, heer van Battenbroeck en Thielen etc., getrouwt geweest met de seer doorluchtige vrouwe Maria-Catharina-Philippina de Varick. De uytvaert gehouden den 14 deser.,

XVII.

Hun tweede zoon Filips-Frans-Jozef-Rogier van der Gracht de Rommerswael, heer van Thielen op het slot van Eeckhoven den

(1) Eeckhoven was een oud slot op de Neeth sedert 1219 bekend, onder Rumpst gelegen. Leroy geeft er eene prent van, het is geheel uit het water, opgebouwd: eene zeer hooge ranke toren, twee hoektorentjens en een donjon vormen het hoofdgebouw, het neerhof er van door eene vest gescheiden heeft eene met puntgevel en twee torentjes versierde inkooppoort. Het behoorde vervolgens aan de geslachten Eeckhoven, Bau, Rommerswael en van der Gracht. Nu is het overblijfsel een hoog witgekalkt gebouw met schaliendak, welke nog van eene vroeger bevallige grootheid getuigd. De hoeve ligt juist achter de Antwerpsche waterleiding op 5 minuten afstand der Waelhembrug.

Monumentum
 illustrissimi Domini
 PHILIPPI F. J. R.
 VAN DER GRACHT
 De Rommerswael
 Toparchæ de Thielen
 et in Gierle
 qui obiit
 7 Decembris 1810
 R. I. P.

6 October 1736 geboren, er dezelfde dag verzekerd en plechtig gedoopt in de kerk van Rumpst de 3 November daarna. Hij werd onder luitenant bij het regiment dragonders van St. Ignon 1760, kapitein kommandant in het regiment van Stampach 1765, majoor bij het regiment van Modena 1773, dan lieutenant-colonel en kamerheer der keizerin Maria-Theresia.

Hij beleefde onder de fransche omwenteling de afschaffing zijner leenroerige rechten en stierf als jongman den 7 December 1810.

Men ziet zijn naam op de twee klokken van Thielen tot welks hergieten hij veel bijbracht.

Groote Klok : + à l'honneur de St. Marguerite.

Philippus van der Gracht. — Parrain.

Victoire van der Gracht. — Marraine.

Hubert Gerard Swaan. — Curé.

G : Caers. — Maire.

A. Raeymaeckers, J. P. Verveckens.

J. B. Verbeeck, J. Cornelis.

C. Drouet m'a faite.

Thielen 1806.

Kleine Klok :

Hubert-Gerard, Swaan. — curé.

Jean-Philippe van der Gracht. — Parrain.

Louise van der Gracht. — Marraine.

C. Drouet m'a faite 1806.

In den buiten muur der kerk is zijn zwart marmeren grafsteen.

XIX.

Bij deeling van 7 September 1826 voor den notaris Thomas te Brussel zijn de goederen van Thielen aldus in den akt aangeduid : Al de vaste goederen met het kasteel, den watermolen, hoof en andere goederen groot samen omtrent 107 bunders, 86 roeden, 4 ellen belast mèt

1. Een kapitaal van 2000 gulden aan de kerk van Thielen.

2. Een idem van 100 gulden aan het onderpastoorschap aldaar.

3. Een idem van 200 gulden aan den Armen van Thielen.

Voor zoo veel deze schulden nog zouden bestaan. Zij bevielen aan zijne twee ongehuwde nichten Ludovica en Albertina dochters zijns broeders Frans-Bernard-Hendrik-Rogier van der Gracht, baron en heer der stad en lande van Rommerswael, baron van Vremde, heer van Lodyck, Battenbroeck, Vriessele, Eekhoven, Terloo

enz., op het kasteel van Eeckhoven 30 Augusti 1735 geboren, plechtig gedoopt in de kerk van Rumpst de 9 8ber daarna. Als baron van Vremde werd hij in den adelstand des hertogdoms van Brabant aangenomen de 7 9ber 1758 en de Keizerin Maria-Theresia benoemde hem tot haar kamerheer, de 4 October 1760, hij huwde de 1 April 1777 op het kasteel van Malève Maria, Florencia, Helena - Frederica - Josepha Ludovica gravin van Berlo-Suys (1) geboren te Keulen 23 Juli 1758. + te Aken 21 Februari 1799. Hij + te Brussel 13 October 1793.

De twee genoemde jonkvrouwen bewoonden te Mechelen het hotel van der Gracht, in de Stassartstraat, (nu klooster der Arme Claren) en herstelden, als buitengoed, het kasteel van Thielen, welk na lange jaren onbewoond te zijn geweest in bouwvallige toestand verkeerde. Hun grafzerk in den kerkmuur gemetseld luidt als volgt:

D. O. M.

A la mémoire
de dame

Louise Jeanne Jean Nepomucène Marie Gertrude
van der Gracht de Rommerswael
ancienne chanoinesse de Nivelles
née à Bruxelles le 4 Août 1780
décédée à Malines le 25 Novembre 1860
inhumée à Thielen.

et de dame

Albertine Jeanne Nepomucène
Louis de Gonzague Gislaine Marie Gertrude
van der Gracht de Rommerswael
né à Bruxelles le 7 Octobre 1784
décédée à Thielen le 16 Juin 1863
inhumée à Thielen.

Dames de Thielen et de Gierle

R. I. P.

(1) De graven van Berlo, hauts voués de la Hesbaye, hadden het erfelijk recht en de uitstekende eer de St. Lambertus vlag (le gonfanon de St. Lambert) in de Luiksche oorlogen te dragen.

De kanunnikes van Nijvel was de laatst overblijvende van dit doorluchtig kapittel waar zij in 1792. op 12 jarigen ouderdom was aangenomen geweest na 16 kwartieren bewezen te hebben. (2)

Na het overlijden van jonkvrouw Albertina en door haar testament van 4 Februari 1863 kwamen de erfgoederen van Thielen in overdeeldheid aan hare twee neven.

XIX.

Pieter-Frans-Leopold van der Gracht de Rommerswael die geene kinderen verkreeg van zijn huwelijk met Maria-Josephina-Ferdinanda gravin de Berlo-Suys en op het kasteel van Wezel, onder Moll + den 15 Maart 1884 en Edward-Jacob-Josef van der Gracht de Rommerswael geboren te Moll 27 Maart 1831 die op 16 Maart 1861 te Antwerpen huwde met Joanna-Josepha-Maria Olieslaeger geboren te Antwerpen 20 Januari 1834. Hij + aldaar op 8 April 1864 ééne dochter nalatende.

XX.

Regina-Leopoldina-Joanna-Maria van der Gracht de Rommerswael geboren te Antwerpen 24 Mei 1863 erfde de onver-

(2) Nous certifions que la carte généalogique ci dessus de la demoiselle Louise - Jeanne - Jean - Nepomucène - Marie - Gertrude van der Gracht de Rommerswael est exacte et véritable tant pour l'origine de la dite demoiselle et la chaine de filiation de ses ancêtres, que pour les armoiries qui y sont exactement dépeintes et désignées avec leurs émaux ainsi que leurs écussons, heaumes, lambrequins et autres décorations. Nous certifions en outre que les ascendants de la dite demoiselle sont tous issus d'anciennes familles nobles, ce que nous affirmons sur notre parole d'honneur et de gentilshommes en lieu de serment comme chose à nous connue et dont nous avons d'ailleurs pris ultérieure et parfaite connaissance dans les documents authentiques qui nous ont été remis à cet effet, en foi de quoi nous avons signé cette des mains propres et munie des cachets de nos armes.

A Nivelles le 16 Aout 1792 :

Joseph Gundaere comte de Thurhein.

Charles d'Olmen des barons de Poederlé.

Le comte de Lalaing.

Le Marquis de Trazignies de Bomy.

Polus deelde helft der goederen van Thielen van haren oom jonkheer Pierre van der Gracht in 1884, zij huwde te Antwerpen de 4 September 1894 met Ernest-Maria-Pieter-Frans Polus geboren te Tongeren de 28 November 1862, en bewonen sedert toen

THIELEN HOF.

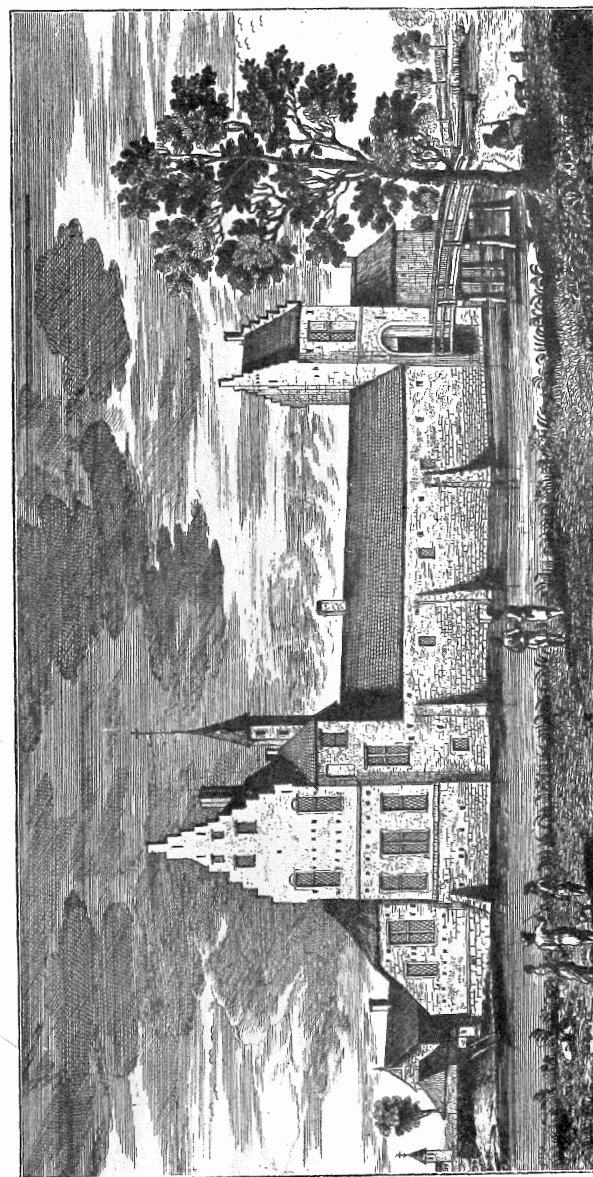
Het Kasteel.

Het Hof of Kasteel van Thielen ligt op een tiental minuten afstand van het centrum der gemeente west den ijzerenweg, het beluik omtrent eene hectare groot is door een hofgracht of vest van 9 meters breedte omringd, de gebouwen bevinden zich langs de noorderzijde.

Daar kasteelen van dien aard in de Kempen zeldzaam zijn gevoelt de oudheidkundige eene aantrekkelijke nieuwsgierigheid wanneer hij van op den voorbijsnellenden trein dit middeleeuwsch Hof ontwaart en het zet hem aan zijne geschiedenis te kennen. De schrijver Leroy in zijn werk: "Notitia Marchionatus Sancti Imperii," in 1678 gedrukt geeft eene plaat van het kasteel hier overgebracht, doch het moet in 1686 eenige vernieuwingen hebben ondergaan, dit jaartal bevindt zich op de schoone arduinen bogen van het koetshuis.

Met het oog op de prent van Leroy vindt men de volgende veranderingen ten huidigen dage. De houten brug is verdwenen en de vest vóór den ingang met afbraak en aarde gevuld, doch de twee katrollen waarmede de ophaalbrug werd getrokken bespeurt met nog in de oude poort welks verdiep of duiventoren geslecht is.

Het hoofdgebouw of eigenlijk kasteel welk nog amper bewoonbaar was is rond 1830 op zuinige wijze hersteld, zoodat men binnenwaarts gezellige luchtige vertrekken, maar vruchteloos eenige oudheid zoeken kan, behalve het eiken timmerwerk van het schaliendak nog zoo sterk als toen het over eeuwen werd gebouwd, het vormt nu eene steile vierkante kap, de twee met trappekens opgaande gevels zijn verdwenen, ook de kruisvensters, de ranke toren en de bijbouw ter rechter kant welke beneden tot gevang en boven tot kapel diende, en zelfs de kelderkamer waar Jan van Leeftael en Cornelia van Ranst in 1530 hun testament maakten. Geheel het gebouw is met kalk gewit zoodat het eenige gelijkenis heeft met eene oude deftige pastori; rechts der inkooppoort bevindt zich het neerhof of met strooi bedekte boerderij.

THIELEN HOF
ONDER DEN HEER ROGIER VAN BAEXEN
— 1678 —

De Kapel.

De kapel in 1379 door Hendrik van Duffel en vrouwe Agnes ter eere van St. Margaretha patrones van Thielen gesticht bestaat nog ten gehuchte Priesstraat, in dit oud gebouw wordt tweemaal 's weeks de mis gedaan. De kapelaan bewoonde eertijds "Het Hooghuis", tusschen de kapel en het hof en op 150 meters van dit gelegen waaraan het behoort, hij las ook dikwijls mis in de slotkapel en had de inkomste van het zoogenaamd "Beneficiegoed", nu eigendom van het Kerkfabriek. Een hunner met name Wijnants, waarschijnlijk na 1612 toen hij pastoor geworden was en de kerk alreeds lang bestond, bouwde, nabij deze, eene nieuwe pastorij, nu ook afgebroken en door eene andere vervangen.

De Tienden.

De tienden van Thielen behoorden het kapittel van Kamerick, den bisschop van Antwerpen, den pastoor van Thielen, het gasthuis van Antwerpen en verschillende wereldlijke tiendheffers, waaronder den Heer.

Eenige uittreksels der leenboeken :

Neel Proest houdt te leen van vrouwe Kathelijne van Ranst in 1474 : dat aandeel van 3 gedeeltens der oude tiende.

Maeyke Vermeulen, Wilboirts dochter, houdt te leen van Lodewijk van Leefdael in 1603 de $\frac{2}{3}$ deelen van $\frac{1}{8}$ der Nieuwe of Cool Mertens tiende.

Augustijn van Luysterborgh houdt te leen in 1632 van den heer van Thielen $\frac{1}{8}$ van het $\frac{1}{3}$ der Oude tiende.

In 1650 houden Jan Willems genaamd Spiegel en zijne huisvrouw Maria Staes te leen van Rogier van Leefdael $\frac{1}{2}$ der Beemstende, te weten $\frac{1}{2}$ van 4 mudden, 8 loopen.

In 1664 houdt Pieter de Grauwe, secretaris der heerlijkheid van Thielen, Pauwels zoon te leen van Urbaan van Leefdael $\frac{1}{2}$ van $\frac{1}{6}$ van 3 deelen der Nieuwe tiende ; (deze 3 gedeeltens 7 mudden korn opbrengende.)

De 1 Maart 1719 had deze Heer, de Beemstende van den bisschop van Gent gekocht. In 1731 behoorde $\frac{1}{16}$ van $\frac{1}{3}$ der Oude Tiende aan Pieter Stappaers en $\frac{1}{8}$ van $\frac{1}{3}$ aan Frans van Hemeldonck.

Ick vrouwe Christinna Adriena de Witte huysvrouwe van Joncker Nicolaes Wolfangers Enttenfues wonnende in den dorpe van Esch quarteer van Osterwyck Meijerije van Shertogenbosch autoriseeren ende procurateeren ende bemachtighe midts deesen den thonder deeses mijnen man om te vercoopen ende te transporteren ons gedeelte der tiende tot Thielle gelegen in Spans Brabant nae zijn Ed. goetduncken ende welgevalle, ons aengecomen bij testament van Joffrauwe Adriaenna van Steenhuys in haer leeven geweest begeijntje op den bagijnhove tot Turnhout.

Actum Esch deesen 22 Maert 1712, (get.) Christinna Adria-na de Witte vrouwe van Joncker Enttenfues.

Bronnen.

Geslacht boom van Leefdael. — Koninklijke bibliotheek, te Brussel. — Handschrift II. Nr. 3568 en 5742.

Leen- en cysboeken van Thielen. — Staatsarchief te Antwerpen.

Leenhof van Mechelen. — Staatsarchief te Antwerpen.

Leenhof van Brabant. — Staatsarchief te Brussel.

Kerkarchieven van Thielen. — Archief Aartsbisdom.

Parochie registers van Thielen en Mechelen.

Huldenbergh-Toonen-Berthout. — Stadsarchief te Mechelen.

Herckenrode. — Nobiliaire.

Stein d'Altenstein, Nobiliaire.

Azevedo. — Généalogie Coloma.

Butkens. — Trophées du Brabant.

Leroy. — Notitia.

De Raadt. — Sceaux armoriés.

Kuyl. — Gheel vermaard door St. Dimpna.

Analectes pour l'histoire ecclésiastique 1866 tome III.

Graf- en Gedenkschriften. — Provincie Antwerpen. Canton Herenthals.

Heuvelmans: De twee reizigers.

Alfred Harou-Bulletins de la société royale de géographie tome XVIII — 1894.

Plaatselijke inlichtingen.

Het Spijker te Hoogstraten

Het Spijker te Hoogstraten ontleent zijn naam aan zijne eerste bestemming.

Het was eertijds de graanschuur van den Graaf van Hoogstraten; hij liet ze bouwen in de jaren 1535-1537.

Het oude Spijker stond te Houterlé. In de rekening van het Gelmelslot van Mei-Augustus 1533, leest men: "Betaelt Gil-
lis Floris van den Spijker tot Houtel aff te breken ende
" allen den steen scoen te maken die tot scorre niet en bleef,
" vuytgescheyden 't scoen maken van de tichelen daar inne hij
" gehouden was, de som van XV £ (pond)

Het nieuw gebouw waartoe de grond kort te voren was aan-
gekocht, bestond uit eene dubbele woning met twee verdiepen
tot graanzolders ingericht.

Joesen Fruytiers, metselaar, maakte de voorwaarden van den
bouw op en neemt in 1535 bij publieke veiling en keersbrand-
ding het oprichten ervan aan voor 73 pond artois (1)

(1) Betaelt Joesen Fruytiers, metselaar, van dat hij achtervol-
gende zekere voerwaarden opgemaect, gefondeert ende gemest heeft
den Spijker staende in de Gelmelstrate, gelyck hij dien bij
vuytgeven van bernender kerssen aengenomen hadde omme XVIII
£ groot Brabbants; van munte deser rekening... LXXIII

Nr. 33. Gemelrekening van Mei-Aug. 1535.

Het volgende jaar ontvangt Janne De Brouwer drij pond om onder het Spijker eene hangende kamer (opkamer) en twee bedstedekens af te schutten, zooals dit aan hem is aanbe-
steed. Cornelis Cokemeesters plaatst de XIII huisglazen en nog
III glazen op het huis te Ryckevorsel voor 9 pond en 8 schel-
lingen. (1)

De graanzolders meten 2759 voet en worden in April 1537
door Jeronimus Spliters gelegd.

Hij wordt betaald tegen vijf schellingen de honderd voet en
daar hij twaalf dagen in Antwerpen verbleef om het zolderberd
uit de stapels te kiezen, waarvoor hem acht schellingen worden
vergoed, ontvangt hij, mits zes schellingen, die hij om de wa-
gens 's nachts te schuilen, had moeten betalen, in 't geheel de
som van elf pond negentien schellingen, zes penningen. (2)

Er waren dus aan het nieuwe Spijker ongeveer 94 pond
uitgegeven.

Het bleef honderd vijftig jaar in gebruik.

In de laatste helft der zeventiende eeuw, wanneer vrede en
welstand in het vaderland zijn weergekeerd, verzoekt de E. P.
Cornelius de Vroom, provinciaal Minister der Minderbroeders Re-
coletten in Nederland, toelating om in onze gemeente een kloos-
ter te stichten. (3)

De vraag wordt aan de verschillende overheden om advies
medegedeeld. De pastoor van het begijnhof brengt verscheidene
bezwaren in. Hij vreest vooral dat de paters de jonge dochters
tot het kloosterleven zullen aanzetten en het begijnhof afraden
tot groot nadeel van onze weldadige stichting en van de Vrij-
heid. (4)

De zaak wordt rijpelijk overwogen.

Op 1 Maart 1688 komt eene voorloopige schikking tot stand
met den E.P. Secretaris Arnoldus Marchant en wordt aan de

(1) Gelmelrekening van Sept. Dec. 1535.

(2) Jeronimus Spliters van dat hij de solders opten Spij-
kel geleet heeft die int meten groot bevonden es XXVIII LIX
voeten, te V S. elc hondert, ft. VI & XVII. S. VI p...

Noch van dat hij, deselve Jeronimus, omme 't voers. beert tot
Antwerpen vuyten stapels te kiezen gevaceert heeft VI reyse,
beloopen de XII daghen, te VIII S. 's daeghs, ft., mits VI S.
bij hem verleet omme de wagens telcker reyse 's nachts inde infir-
marie te stellen, V. & II S. t. s. XI XIX S. VI p.

Gelmelrekening van Jan-April 1537.

(3) Zie bijlage I. (4) Zie bijlage III.

goedkeuring van de overheid der Minderbroeders overgemaakt. De
bepaalde overeenkomst wordt eindelijk gesloten en den 16 No-
vember 1688 door het gemeentebestuur en den 1n december daarop-
volgende door de E. Paters onderteekend. Ze houdt de volgende
voorwaarden in :

De gebouwen zullen opgericht worden onder de parochie van
Hoogstraten, buiten de twee penspoelen. 't Is te zeggen niet in
de groote straat; aan beide uiteinden bestond eertijds een pens-
poel of brandkuil.

Binnen noch buiten de kloosterkerk zullen offerstokken ge-
plaatst worden. De paters mogen in de kapel geen aalmoezen
inzamelen: dit recht hoort alleen de kerkmeesters van de paro-
chie toe. Zij mogen geene begrafenis doen. Om aalmoezen in de
Vrijheid rondgaan is verboden, uitgenomen ééns 's jaars om
kaarsen en ééns om vleesch, op voorwaarde dat de Clarissen
afstand doen van hun recht van omhaling. Met de jaarlijksche
begankenis van het Heilig Bloed zullen de paters de vereischte
biechtvaders leveren en de diensten in de parochiekerk steunen
op den ouden salaris.

Zes bekwame paters zullen kosteloos in de Latijnsche school
doceeren van de rudimenten tot de philosophie.

De paters mogen geene studenten in den kost nemen noch
huisvesten.

Hun eigendom zal niet meer dan 7 tot 8 "loopensaad," (1)
zich mogen uitstrekken.

Ingeval de gemeente-overheid eene Latijnsche school zoude
bouwen, zal het timmer- en metselwerk op kosten der paters
gebeuren.

Bij besmettelijke ziekte zullen de paters met bekwame biecht-
vaders hulp en bijstand aan de ingezetenen verleen. De ge-
meente zal in dit geval gehouden wezen hun een bijzonder lo-
kaal ter beschikking te stellen.

Des voormiddags mogen de paters geene sermoon doen in de
kapel; zulks is hun nochtans toegelaten op hunne bijzondere
feestdagen van Portiuncula, Franciscus en diergelijke.

Vooraleer de voorschrevene punten wettelijk zijn aangenomen
en bij de overheid goedgekeurd, mogen de paters in de vrijheid
geene woonst nemen.

Mochten de paters nalatig wezen in het stipt naleven van de-
ze overeenkomst dan hebben de Regeerders het recht hun voor

(1) Een loopensaad is ongeveer 22 aren.

den Raad van Brabant te betrekken, wiens besluit zij zullen eerbiedigen.

De kosten en lasten van alle hoegenaamde geschillen rakende deze akte zijn voor rekening van de paters, die voor alle moeilijkheden zich in alles onderwerpen aan de jurisdictie van het Hof van Brabant.

De E. Heeren. Andreas Theunis, pastoor en kanunnik van Hoogstraten, Guilielmus Staes, pastoor van het begijnhof en Joannes Baptist Hagemans, kanunnik van de collegiale kerk van Sinte Catharina, verschijnen den 9n Mei 1691 voor Notaris. Zij verklaren dat de huizing van het Spijker bij Adriaan Rommens, geestelijken vader van de arme Clarissen binnen Hoogstraten, den 3n October 1690 is aangekocht en dat men omtrent dien tijd begonnen is te timmeren en te metsen tot het inwonen van de Minderbroeders.

Drij paters hebben den 8n december 1690 in het nieuwe klooster vernacht; den 1n January hierna kwamen er nog vier bij. Deze zeven paters hebben sedert dien tijd buikvast gewoond in het Spijker benevens eenige leekbroeders en andere werklieden. Zij verklaren verder dat sedert de vorst heeft ophouden tot heden onophoudelijk aan de gebouwen is werd gewerkt welke van nu af bekwaam zijn tot het inwonen van 16 en meer religieuzen. De kapel is voorzien van een altaar waaraan de paters tot nu toe in stilte hunnen dienst doen. De Minderbroeders hebben den 23 April 1671 van huis tot huis de eerste omgank om vleesch gedaan.

De paters omringen later het Spijker met eene diepe gracht, thans nog "patersvijver," genoemd. Men is nu bezig langsheen den steenweg op Turnhout de gracht te vullen.

Eene volle eeuw blijven de paters rustig in het bezit van het klooster.

Bij de Fransche revolutie wordt de eigendom verbeurd verklaard en de paters eruit gedreven.

Als nationaal goed verkocht, komt het Spijker in het bezit van J. H. van Henxthoven die, bij gift onder levenden, het aan de kerk van Sinte Katharina schenkt.

Een koninklijk besluit van den 21 Aug. 1828 machtigt het kerkfabriek de schenking te aanvaarden onder voorwaarde den eigendom binnen het jaar openbaar te verkoopen.

Met uitzondering van den weg die het Spijker met den Lindendijk verbindt, wordt heel de eigendom den 12n Juni 1829 door het Gemeentebestuur openbaar verkocht en toegewezen voor de som van 6500 gulden aan Joannes Hubertus De Keersmaec-

ker, rentmeester van het doorluchtig Huis van Salm-Salm, welke verklaart hier te handelen, en den koop te aanvaarden voor en namens den E. H. pastoor Joannes Emmanuel Cauwenbergh.

Koning Willem I geeft uit 's Gravenhage, den 23 Januari 1830, toelating om als eerste hypotheek de som van 2005 gulden aan 5 % op het verkochte goed te laten staan.

Twee jaren nadien ontvangt het Spijker eene nieuwe bestemming.

Den 3 Mei 1832 komt eene andere kloostergemeente er zich vestigen. Het zijn de E. Zusters Ursulinnen. Deze religieuzen alom geprezen, besteden hunne beste krachten aan de opvoeding en het onderwijs der jeugd.

Sedert eenige jaren zijn de gebouwen van het Spijker merkkelijk uitgebreid en verfraaid.

De kostschool bevat ongeveer 150 meisjes. In 1884 openen de Ursulinnen eene vrije lagere school die in 1899 gemeenteschool wordt en voegen hierbij eene vrije bewaarschool (1886) en eene huishoudklas (1892). Zij bedienen insgelijks de gemeentescholen van Minderhout en Wortel.

Het pensioonaat der Ursulinnen van Hoogstraten, geniet eene welgevestigde faam en wint dagelijks meer het vertrouwen der ouders dank aan de zorgvuldige opvoeding en het degelijk onderwijs welke de jonge jufvrouwen daar ontvangen.

De E. oversten der Ursulinnen sedert de stichting zijn:

1. Seraphina Vicca, + 2 April 1837; 2. Brigitta, J. Van Malderen, + 4 Maart 1890; 3. Aloysa, A. Mol, afgetreden 10 Aug. 1905; 4. Joseph, M. De Smedt, afgetreden 16 Mei 1907, en 5. Mechtildis, A. Neefs.

E. ADRIAENSEN.

BIJLAGEN.

I.

Vertoont met alle eerbieding pater Fr. Cornelius de Vroom, Provinciaal Minister der Minderbroeders Recoleeten in Nederlandt, hoe dat tot onze kennise gekomen is, hetgeene oock in eygen persoon bij experientie bevonden heeft, dat de principaelste inwoonders dezer Vrijheyte ende Graeffschaps Hoochstraeten, soo geestelijke als wereldlijke, onze Paters als oock ons self toeroepen ende als geluck wenschen, over de admissie ende toelatingh tot de fondatie van een klooster onser orden in de voornoemde Vrijheijt, daer nochtans geen het minste versoek van wederzijds daer toe tot deser uren geschiedt en is; maer nu,

achtende volgens het gemeen spreek woort de stemme des volx: de stemme Godts te wesen. Soo heeft het ons ende het geheel corpus van ons defenitorie deser provincie van Nederduijtslandt oorbaerlijk, jaé noodich geweest, UU. EE. met alle respecte te verzoecke, gelijk wij doen en versoecken mits desen onder onze signatuér ende grooten zegel der provincie, gelieven gediend te sijn, om onse orden ten dien eijnde te admitteren ende toe te laeten, soo veele als in haer is, tot het voorschreve fonderen van een klooster; waerdoor de eere Godts, het teijdelijk ende geestelijk welvaeren deser gemēynte, misgaeders den meerderen dienst der selve, alsoock aller ingesetene des Graefschaps, met de omliggende ende aengreijnsende plaetsen, mocht vervoordert worden; oft immers daertoe een favorabel advijs te vergunnen bij aldien sijne conincklijke Majesteijt consent ende welbehagen, wij vertrouwen te obtineren, in consederatie van de toestemminge ende goetvinden van haere Exellentie, Mevrouw de Gravinne der plaets. Hetwelck doen-
de etc.

(G) Fr. Cornelius de Vroom
minister prov.

II.

Poincten van accord tusschen d'Eerw. Paters Minderbroeders ende de Regeerders der Vrijhejt van Hooghstraten, nopende d'admissie van deselve. — Geaccepteert den 1 Meert 1688 en den 16 November volgende in eenige punten veranderd: —

1. Dat de Paters Minderbroeders, willende bouwen hunnen couvente binnen de Vrijheijt van Hooghstraten in de rechte strate, sullen moeten blijven met hunnen bauwe oft edificie buiten de twee pensepoelen.

2. Dat de kereke bij hun te bouwen in het geestelijk sal moeten gebauwt worden int geheel onder Hooghstraten.

3. Dat in de kereke ofte daer buiten in of te aen haren couvente niet en sullen mogen opgerecht worden eenige offerstoc-ken om te ontfangen eenigen offer ofte aelmoessen.

4. Dat de kerckmeesters van de parochie kerck van Hooghstraten t' allen tijden sullen vermogen om te gaan in de kereke der Pater Minderbroeders om charitatieve aelmoessen ten behoeven van de parochie kereke alleen, sonder dat hetselve sal ge-
permitteert wesen aen de Paters Minderbroeders.

5. Dat deselve Paters geen recht van begrafenisse en sullen hebben oft mogen gebruijcken, tenzij dat alvorens blijcke dat de parochiale kereke, pastorele ende alle andere rechten van be-

grafenisse dependerende ende van oudts gedependeert hebben-
de, sullen wesen voldaan.

6. Dat de Paters, noch iemandt van haren tweeegen, binnen de Vrijheijt van Hooghstraten sullen mogen doen eenige beden, noch omgaen om aelmoessen, onder wat pretext tselve soude mogen wesen, uijtgenomen dat sy eens 's jaers sullen mogen observeren en onderhouden de twee statiën, die deselve Paters ofte de Clarissen alhier van audts hebben geobserveert, ende dat ten respecte van twee speciën van nootdruft alleenlijk, te weten: eens jaers om keerssen, ende eens jaers om vleesch. Ende dat deselve sullen hebben teeffectuëren, dat de Clarissen in hennen respecte sullen afstandt doen van het recht dat sij dienaengaende gehadt hebben.

7. Dat deselve Paters op de jaerlijxsche beganckenissen van het II. Bloedt, de parochiekercke van Hooghstraten oft hare Ministers, zullen schuldich wesen te assisteren met soo veel bichtvaders ende priesters van hunne order om dienst te doen als daertoe noodigh ofte versoght sullen worden, ende dat op den auden salaris sonder meer te mogen pretenderen.

8. Dat deselve sullen hebben te stellen ende onderhouden ses Pater bequaem om te doceren de latijnsche scholen van de rudimenten tot de Philosophie toe, sonder daer voor te mogen pretenderen eenigen loon oft schoolgelt; maer dat het schoolgelt sal getaxeert, gesteld ende getrocken worde bij de gemijnte van Hooghstraten.

9. Dat sy geene Studenten oft commensalen sullen ontfangen in haren kost oft laten hauden tot hunnen proffijte.

10. Dat sy niet meer als seven oft acht loopensaet erve bin-
nen dese Vrijheijt en sullen incorporeren om te bouwen hun couvent, kereke ende dependentiën van dijen.

11. Dat is cas het gebeurde dat de regeerders voornoemd quamen op te bouwen eene latijnsche schole, de selve Paters sullen schuldich wesen tot het opbauwen derselve te doen met-
selaers ende timmerlieden gratis, sooveel als tot het bouwen derselve sullen noodigh wesen; mits de dienaers ende materia-
len sullen gedaen ende besorght worden bij de regeerders.

12. Dat de Paters in den gevalle de Vrijheijds innegesetenen warden besocht met eenige contagieuse sieckte, 't sij pest, dijs-
senterie oft anderssiens, 't welck Godt behoeft, dat sy in dat cas d'innegesetenen sullen moeten assisteren in hunne sieckte met bequame bichtvaders, als deselve van de regeerders daertoe aen-
gesocht sullen worden. In welcken gevalle d'ingesetenen aende

assisterende ende dienende Paters sullen besorgen een particulier logement gesepareert van hunnen couvente. Ende sal de Vrijhijdt verobligeert wesen voor dijen tijdt deselve te voorsien ende onderhouden van allen noodtsaeklijkheden.

13. Dat de voornoemde Paters geen sermooen en sullen mogen doen in hunne kercke ten sy naer den middag, uijtgenomen op eenige van hunne besondere feestdagen, 't sy van portiuncula, franciscus en diergelijke.

14. Dat de voornoemde Paters niet en sullen mogen comen ad residentiam, ten sy bij het definitorium van hun allen de voorschreven poincten inder maniere voorschreven sullen wesen wettelijk geaprobeert ende geratificeert.

15. Ende ingevalle de voorschreven Minderbroeders niet en quamen te achtervolgen en preciselijk t'onderhouden dese poincten van accorde oft eenige van dien, dat de voorgemelde Regeerders sullen recht hebben om deselve Paters de voorschreven poincten te doen onderhouden door den rade van Brabaudt tsy hy delogement oft andersiens, soo den voorschreven rade sal goet vinden, aen welcke Rade deselve paters hun syn submitterend mits desen.

16. Dat de voornoemde Paters in cas de voornoemde Regeerders ter saecke van dese admissie en poincten van accorde eenige questie wirde gemoveert, van wie, voor wie, ende uijt wat oorsaecken 't selve soude mogen wesen, 't selve tot hunnen kost ende last sullen moeten nemen en voor die voorschreven Regeerders afweren.

17. Dat de voornoemde Paters tot onderhoudt van desen tegenwoordighe ende alnoch te voegene poincten ende questien, die ter oorsaecke van dien ofte andere sauden konnen komen te ryssen, voor alle residentie, hun effectivelyck sullen hebben te submitteren aen de jurisdictie van den Rade van Brabant, ende dien volgende hun voluntayrelyck laten comdemneren in den voorschreven Rade tot onderhoudt van deselve, gelyck sy doen mits desen.

Schouteth, Burgemeester, Schepenen ende Gezworen der Vrijhijdt Hooghstraten representerende het corpus der selver.

Gesien hebbende de supplicatie van de Paters Minnebroeders, ende op deselve gelet, ende geconsidereert hebbende dat deselve admissie saude strecken tot meerder eere Godts ende den dienst van hunnen ingesetenen alsook de aengrensende heeren staten quartieren, hebben de voorschreve Paters geadmittert binnen dese Vrijhijdt te bouwen een couvent ofte Clooster, mits

doende legalyck passeren ende approberen den accorde hier voorens staende, soo bij hun int definitorium als den Koninck in alle syne poincten, ende voorders ofte anders niet; latende nietemin een ieder in syne gereghthichheit. Ende dat sij niet en sullen vermogen te residieren binnen deser Vrijhijdt, vooraleer den voorgemelden accorde gehoorelijcken gesolemniseert en sal wesen, daer en alsoo het behooren sal; alles nochtans sonder koste ofte laste deser Vrijhijdt. Actum ter presentie en de vergaderinge van de ondergeteekende, op den 16 November 1688.

(G.) N. F. Blyens, Cornelis van Lieshaudt, J. D. Proost, Joncker Simon Josephus Bacheler, W. Sebastranij, Marinus Jacops, Wouter van Hal, Hendrick Van Pelt, Geeraerd de Roy, H. Van Huysen, Cornelius Crols, Jan van den Kieboom, ende Jan Wijnen.

Wij onderschreven P. Provinciael ende Paters van het definitorium der P.P. Minnebroeders Recoletten der nederduytsche provincie, rijpelijk gedaght ende overlijdt hebbende de voorgestelde conditie, opdewelcke wij aengenomen worden van de heeren schouteth, Borgemeester, schepenen en gesworens der Vrijheydt van Hooghstraten en representerende het corpus derselver, tot het bouwen van een klooster ende kercke aldaar, staen toe en accepteren deselve met betrouwen van tijdelijk en geestelijk profijt der voorschreven Vrijheijdt ende omliggende plaetsen, bij aldien het consent van syne Catholiecke Majesteit sijn Hooghweerdighijdt den Biscop van Andwerpen en andere die men daertoe schuldigh zijn te herkennen, kan verkregen worden. Belovende de bovengemelde conditiën altoos punctuelijk te onderhouden. Actum in ons couvent van Roosendael den 1 December Anno 1688.

F. Cornelius de Vroom, Mar. prov. — Fr. Usorilla Angelo pater ord. et prov. — F. Gust van Sichem, prov. pater, — F. Conrardus Graven, ex prov. lis. — F. Gysmas Meersmans, ex prov. lis. — F. Mariarius Broeckmans, pro. custos, — F. Jacobus de Coudenhoven, prov. diff., — F. Benedictus de la Gran- ge, prov. diff., — F. Marchant, prov. diff...

Concordiat cum Sua Copia

Quod attestor

(G.) J. Van Ostaeyen. Nots. publ. 1691. (1)

III.

A. 1686. Bemerkingen in het aenveerden der Eerw. Paters Minnebroeders binnen de Vrijheijt van Hooghstraeten om te doceren de latijnsche schole door H. Antonius Wachmans, Pastoor van het Begghinhof aldaar :

Vooreerst staet te bemercken dat om aldaer te doceren genoghsaem syn 2 a 3 meesters, en de Paters versoecken een geheel convent ende eene plaets naer advenant om die te incorporeren ende te amortiseren.

Item. Bemerket dat in de Vrijheijt van Megem wel gelegen bij de frontieren van Holland, veel jaeren deselve Paters gedooct hebben ende geen meer studenten syn als binnen Hooghstraeten.

Item. Noteert, dat ten tijde van oorloge gelyck in Holland apparent is, van sieckte oft andersint de studenten verlopen sullen, ende Paters altijd blijven.

Item. Staet te noteren, dat de Clarissen alhier over 25 jaren gecoght hebben seker huys staende beneffens haer clooster, met conditie van in hetselve jaer dat selve te stellen in harten steen tot cieraet van de Vrijheijt ende behoudenis van brant die aen de naburige huysen moghte comen, met belofte van dat in hetselve huys soudén comen wonen geestelijke doghters met veele kinderen uyt Holland, en geen van al is tot nocht toe geschiet.

Item. Staet wel oock te noteren, dat de Clarissen alhier clagen van niet oft nauwelijx te konnen onderhouden met de ordinarisse aelmoessen ende statien in geheel het Graefschap ende in de dorpen Loenhout en Breght twee Paters tot haren dienst, waer sal dan een geheel couvent van worden onderhouden ?

Item. Is waer, dat de Paters roemen sy soo de gemoederen te connen winnen in de plaetse daer se wonen, dat eenieder om strijt uyt genegenheijt, overvloedige aelmoessen geeft meer als sy self hebben.

Item. Staet te noteren en niet te verwonderen dat de Paters goede coop connen bouwen, want niemant wint daer gelt bij, en hebben de vraghten voor niet.

Item. Moet wel genoteert worden, dat binnen de Vrijheijt van Turnhout, de Paters ontvangen sijn als daer noch niet een

clooster was, ende maer eenen plebaen ende dickwijls geen twee bichtvaders voor een gemeynte van over de 6000 communicanten, daer in de Vrijheijt van Hooghstraeten min als ses hondert sijn, en al reede twee cloosters daertoe.

Item. Staet daerby te noteren, dat buyten gelooften ende voorige conditiën, tegen danck van de gemeynte ende capittel het getal der Paters van 7 gegroeyt is over de 40.

Item. Staet te noteren, dat daer door gedurige rusiën ende geschillen met groot schandael komen uyt te rijsen, als bij exempel raeckende de begraefnissen ; zoodanigh dat is moeten toegestaen worden en gedoocht, dat oock de principaelen die begraeven worden bij de Paters, volstaen te betaalen aen de parochie met de middelrecht.

Item. Kan men hieruyt lichtelijk bemercken welck achterdeel de parochie kercken comen te lijden om de naburige cloosters, hetgene men overal hoort ende aen iedereen niet als te wel bekend is.

Item. Staet oock te bemercken, dat soo wanneer eenige doghter genegenheijt heeft tot den geestelijken staet, van de Paters zal aangeraden worden het cloosterleven en niet het Begghinhof, hetwelck hoe dienstigh is aen de gemeynte van ider weten.

Item. Staet te noteren, dat wijnige Begghintiën comen te sterven oft laeten eenige rogge oft gelt en clederen aen den Armen van de Vrijheijt, gelyck de leest gestorven heeft gelaeten de somme van 100 guldens.

Item. Noteert, dat seker Begghyntie bij testament heeft begeert, dat in cas haeren eenigen erfgenaem die dickwils sieck is, en wijnigh apparent van te trouwen, comt voor haer te sterven zonder wettige kinderen, haer erfgoederen bestaende in weerde meer als 6000 guldens, sullen in drij gelycke deelen erven, de Armen van haere geboorteplaats, de Armen van het Begghinhof en de Armen van de Vrijheijt alhier; dese en diergelycke voordeelen soudén de huysarmen niet genieten door het bywesen en aenraeden van de Paters.

Item. Noteer, dat van nu af eenige, de Paters genegen, en wijgerigh te geven aen het begghinhof, dat pligh is beloven wel te contribuëren in het bouwen van het Paters Clooster, sonder veel andere inconveniënten die niet en dienen geschreven te worden.

(1) Het oorspronkelijk stuk wordt op het staatsarchief te Antwerpen bewaard.

Boekennieuws

K. V. R. (Karel van Rooy.) KORTE KERKELIJKE GESCHIEDENIS VAN BELGIE EN MEER BEPAALD VAN ONS HUIDIG AARTSBISDOM. Thielen, Kinderen Peeters, 1811 ; (0,22 × 0,14,5); kaart; 204 blz.

Dit werk is een nuttig handboek tot het onderwijs der kerkelijke geschiedenis van België, en inzonderheid van het aartsbisdom Mechelen.

Verdeeld in drie tijdvakken: de christelijke oudheid, de middeleeuwen, de nieuwe tijd, beschrijft de opsteller bondig de staat van België onder het heidendom en de invoering van het christendom door de verschillende bisschoppen en missionarissen. Daarna wordt melding gemaakt van den bloei en het weervaren van den godsdienst in onze Brabantsche gouwen. Na de algemeene geschiedenis komt de bijzondere geschiedenis van bisdommen en parochiën, orden en kloosters, en al wat tot het welzijn of ongeluk van den godsdienst heeft gediend: liturgie en kunst, vervolgingen en ketterijen. Deze eenige regelen zeggen genoeg wat onzagelijke stof hier verhandeld wordt. Het is als een compendium van des schrijvers werken: "Oudheidkundige inlichtingen over het aartsbisdom van Mechelen," en "Het waar geloof in België," van de tijdschriften: "Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique," en "Vie diocésaine," van C. S. met "Het christelijk Brabant," enz. enz.

Zoo wordt dit samenbrengen der menigvuldige gebeurtenissen

onzer kerkelijke historie eene rijke bron, gemakkelijk om uit te baten, vooral voor de onderwijzers, die er hunne lessen van kerkelijke geschiedenis aantrekkelijker en nationaler mede zullen maken.

Indien de schrijver besluit later tot eene tweede uitgaaf, dan zouden wij hem vragen, wat meer orde in de verscheidene hoofdstukken te brengen. Er staat te veel dooreen. Dan nog wat beter zijn bronnen boekwerken en schrijvers op te geven, meer bedendaagsche schrijvers te raadplegen en den lezer te verwijzen naar dezen of genen schrijver voor sommige feiten. Hij die dan wil dieper instudeeren heeft maar de schrijvers te raadplegen, die worden aangehaald. Hier en daar is ook nog wel eene leemte aan te vullen of iets te verbeteren: h.v. bl. 82 het is niet Margareta van Brabant, die Turnhouts kapittel stichtte, maar wel Maria, op bl. 85, ware het ook billijk, de tweede en derde orde van Premonstreit te vermelden, vermits het ook gedaan wordt van de Franciscaner en Dommikaner orde; op bl. 107, het is niet zeker dat de H. Juliana aan de Orde van Premonstreit toebehoorde. Zij kon wel eens Cisterciënser of Augustiner kloosterzuster geweest zijn.

Buiten deze kleinigheden is het boek nauwkeurig en gewetensvol opgesteld. Wij wenschen dan ook den eerwaarden schrijver hartelijk geluk en verhopende dat Gierle's herder nog meer zulke degelijke boeken in het licht moge geven!

: : : : :

BENEFICIËS IN DE KERK VAN ALPHEN. z. n. n. d. (Uit-treksel: Bijdrage tot de geschiedenis bijzonderlijk van het al-oude hertogdom Brabant. L. A. Gevelers, 1912)-(0,23 × 0,15) 36 bladzijden.

Dertien gewichtige oude akten in 't latijn en in 't vlaamsch, voorafgegaan van eenen korten uitleg, zijn de inhoud van dit boekje. Het is eene kostelijke bijdrage voor de kerkelijke geschiedenis van Alphen.

: : : : :

JOS VAN DER VEKEN bouwkundige te Leuven en L. KEMPENERS landbouwkundige van den Staat te Audenaerde. MO-DELPACHTHOF VOOR DE STREEK DER KEMPEN. Leuven, P. Rega-Pardon, 1911; (0,24 × 0,16); plans; 21 bladzijden.

Hierin wordt uitgelegd het ontwerp dat den 1sten prijs be-
komen heeft in den prijskamp ingericht ter gelegenheid der We-

reldtentoonstelling van Brussel in 1910 voor het bouwen van een modelpachthof ten prijze van 12000 franken.

: : : :

GUSTAAF SEGERS, lid der koninklijke Vlaamsche Academie. EEN KEMPISCHE KUNSTENAAR, met het portret van den schrijver en etsen door Alfons Proost, kunstschilder, leeraar aan de Academie van beeldende kunsten te Sint-Nikolaas. Brugge, J. Houdmont-Carbonez, 1912. (0,22 × 0,14,5); platen; 239 blaz. Uitgave van 't Davidsfonds nummer 179.

Daar sluit ik zoo even dat boek en deel u nu mede wat het inhoudt en wat ik er over denk. Het is de geschiedenis van Arthur Blancx een jongeling uit Elsbroeken, die een voornaam schilder werd. Zijne lotgevallen staan in verband met de afwisselende gebeurtenissen in de familie C. van der Moer-Wijckmans, de rijke pachters van de hofstede "De Kam", uit Hoogerheide, een nabij gelegen dorp. Boer van der Moer heeft vele kinderen, die door hun huwelijk met de beste familiën uit den omtrek verwant worden. Tusschen allen heerschen groote liefde en groote eerbied voor de ouders. De familie Blancx van nederige afkomst heeft het geluk gehad van eenen vreemden heer een groot erfdeel voor haren zoon Ferdinand te trekken. Een tweede zoon wordt er geboren, Arthur, die de held is van deze novelle. Ferdinand wil trouwen met de dochter van C. van der Moer, Rosalie maar wordt afgescheept, en trouwt later met de dochter van Rosalie's zuster.

Deze zuster had op eene reis naar Lourdes een kind gered Christine, dat zij opvoedde, en waarop later Arthur Blancx verliefd werd. Na de dood der ouders C. van der Moer-Wijckmans blijft Rosalie "De Kam", bewonen en treedt in het huwelijk met Felix Groetaerts, op den zelfden dag als Arthur met Christine. Tegenslag in een erfdeel is het eerste ongeluk in Rosalie's en Felix' liefde. De hoop die men in Felix gesteld had wordt ook verijdeld en de zaken gaan maar slordig op de eertijds zoo prachtige hoeve. Arthur ontdekt op zijne huwelijksreis naar Venetië de moeder zijner vrouw, eene edele Foscari der dogenstad. Hij heeft reeds een bekenden naam verworven in het schilderen en is uiterst gelukkig met zijn vrouw. Integendeel is de toestand van Felix en Rosalie niet glansrijk. Ziekte is in het huishouden getreden, en Ferdinand eischt de somme gelds terug die hij hun geleend had. De vrede wordt in de familie van de Moer gebroken. In de familie Blancx gaat alles goed. Arthur is naar de Kempen wedergekomen en bewoont er een aangenaam zomer-

verblijf, waar zijne edele schoonmoeder en broeder hem komen bezoeken. Mevrouw Foscari komt in kennis met de familie van der Moer. Om de pleegouders van hare dochter Christine te beloonen, vereffent de hooge dame Foscari al de schulden van Felix en Rosalie; de vrede en het geluk keeren in de familie van der Moer weder.

Dit boeiend verhaal is waarlijk prachtig geschreven. Was de held van het boek Arthur een voornaam schilder, de schrijver is een kunstenaar der pen. Hoevele heerlijke schilderijtjes schetste hij ons niet elken keer als hij voor zijn geliefkoosde heide stond, en op het papier aanteekende die gewaarwordingen van liefde en kennis welke hij in zijn harte voor die schitterende heidebloempjes en onmeetbare vlakten gevoelde. Nooit las ik schooner beschrijf der heide. De kempische landlieden kent hij ook beter dan iemand. Hunne karakters en zeden zijn naar het leven waar en realistisch beschreven. Alleen het aanbrengen van zekere omstandigheden en gebeurtenissen, zooals het redden van Christine en de ontmoeting van den schoonbroeder te Venetië en hun afscheid, komt min natuurlijk voor. Zekere vergelijkingen b.v. tusschen Napoleon en boer Cornelis zijn ook wat te veel gewaagd. De geschiedenis van "De Kam" heeft ook wat te veel de bovenhand op het leven van den eigenlijken held van het verhaal, Arthur Blancx. Buiten dit is een Kempische Kunstenaar, een parel te meer aan de letterenkroon van den gevierden Kempischen schrijver G. Segers. Gelukkige Kempen, die zoo fraai en rein en dichtterlijk bezongen wordt door eenen uwer verdienstelijke zonen!

J. E. JANSEN.

Inhoudstafel.

J. E. JANSEN. Een Kempisch Museum	1—16
L. STROOBANT. Notes sur la Taxandrie, la Mansuarie, Rijen et Strijen	17—20
L. STROOBANT. Note sur une cruche en grès (Snelle) trouvée à Weelde	29—31
W. CLAES. Iets over Kempische familienamen	32—36
L. STROOBANT. Nécropoles à incinération mérovingienne et haltstattienne à Brecht (Anvers).	37—50
J. E. JANSEN. Bibliographie campinoise (suite).	51—63
J. E. JANSEN. Boekennieuws.	64—190—191
E. VAN HEURCK. L'Imagerie populaire de Turnhout.	65—160
F. DONNET. Note complémentaire sur la statuette de Casterlé.	161—168
F. DONNET. Jacques van der Sanden, de Turnhout. Note complémentaire.	169—176
X. + Baron de Jamblinne de Meux.	177—182
J. E. JANSEN. + Waltman van Spilbeeck.	183—186
J. E. J. Kunstnieuws. Schilderingen te Hoogstraeten.	187—189
J. W. A. GOMMERS, Kardinaal J. H. Van Frankenberg, Aartsbisschop van Mechelen.	193—205

J. E. JANSEN, Bibliographie Campinoise, (addenda et corrigenda)	206—213
AD. REYDAMS, Thielen Hof en zijne Heeren.	214—238
E. ADRIAENSEN, Het Spijker te Hoogstraten.	239—249
J. E. JANSEN : Boekennieuws.	250—253

Inhoudstafel der Platen

1. Het nieuwe oudheidkundig museum te Turnhout.	1
2. Cruche en grés (snelle) trouvée à Weelde.	28
3. Carte de Brecht.	38
4. Urnes trouvées à Brecht.	39
5. Scramadax, poteries en plaque en bronze de Brecht.	42
6. Brecht (Anvers) Motte féodale du Waterhoef.	44
7. Portrait de J. Brepols.	115
8. Portraits de J. E. Glenisson, Edouard Glenisson, Fr. Beersmans.	116
9. Images populaires	118—160
10. Signature de P. Corbeels.	159
11. Portret van Kanunnik W. Van Spilbeeck	184
12. Kardinaal J. H. Van Franckenberg, Aartsbis- schop van Mechelen	193
13. Grafzerk van Jan van Leefdael en Cornelia van Ranst.	219
14. Grafzerk van Lodewijk van Leefdael en Anna Van Schoonhoven	226
15. Grafzerk met de wapenschilden van Rogier van Baexen en Anna Van der Noot.	232
16. Het Kasteel van Thielen.	236
17. Grafzerk van Filips van Baexen en Françoise Van der Gracht.	231